

Nr 154.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående ordnande av civilianställning för avgående fast anställt manskap vid försvaret; given Stockholms slott den 16 februari 1945.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

G U S T A F.

Per Edvin Sköld.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 16 februari 1945.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, BERGQUIST, DOMÖ, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD, OHLIN, ERLANDER, DANIELSON, ANDRÉN.

Efter gemensam beredning med cheferna för social-, finans- och ecklesiastikdepartementen anför chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Sköld, följande.

Fråga om att bereda från militärtjänsten avgående manskap tillfredsställande försörjningsmöjligheter i civil anställning uppkom redan under 1800-talet, då närmast med tanke på personalen vid de värvade truppförbanden. Sedan 1901 års riksdagsbeslut medfört de värvade truppernas avskaffande och den allmänna värnpliktens egentliga genombrott, kom civilianställnings-

frågan att i högre grad än tidigare kräva statsmakternas uppmärksamhet. Detta sammanhänge med det genom nämnda riksdagsbeslut införda och i allt väsentligt ännu oförändrade systemet med fast anställning av manskap. De fast anställda ha varit avsedda i stor utsträckning för underbefälsutbildning men till en del också för tjänstgöring i befattningar, vilka med hänsyn till sin karaktär krävt en längre tjänstgöringstid än som kunnat åläggas de värnpliktiga. Kadern av fast anställt manskap har därjämte avsetts för rekrytering av underofficers- och officersbeställningar samt civilmilitära och långtjänstunderbefälsbeställningar. Antalet sådana beställningar förenade med pensionsrätt har emellertid alltid varit ringa i förhållande till antalet manskapsbeställningar. Följaktligen har endast ett fåtal fast anställda kunnat vinna framtid i den militära tjänsten och flertalet nödgats söka sin fortsatta utkomst inom civila verksamhetsområden. Denna avgång ur den militära tjänsten har också varit nödvändig ur militärorganisatorisk synpunkt. Försvarets krigsorganisation har nämligen krävt tillgång till ett betydligt större antal befäl än som funnits anställt på aktiv stat. Till huvudsaklig del har denna befälsstillgång skapats genom omsättning bland det underbefälsutbildade fast anställda manskapet.

I syfte att åstadkomma en lösning av civilianställningsfrågan ha statsmakterna under årens lopp vidtagit olika åtgärder. Dessa ha i huvudsak åsyftat företrädesrätt till vissa civilianställningar, ekonomisk kompensation åt de avgående, omskolning och förmedling av civila anställningar.

Genom 1942 års försvarsbeslut har behovet av underbefäl för fredstjänsten ökat. Det har därför kunnat antagas, att civilianställningsorganisationen i framtiden kommer att bliva utsatt för så stora påfrestningar, att ytterligare åtgärder erfordras för att förbättra det avgående manskapets civilianställningsmöjligheter. Det förhållandet, att eljest avskedsberättigat manskap till följd av försvarsberedskapen i stor utsträckning kvarhållits i tjänst, har även funnits påkalla en effektivisering av civilianställningsorganisationen.

Genom beslut den 30 oktober 1942 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för försvarsdepartementet att tillkalla högst fyra sakkunniga för att inom försvarsdepartementet biträda med utredning rörande ordnandet av civilianställning för avgående fast anställt manskap vid försvaret.

Till statsrådsprotokollet anförde jag i samband med tillkomsten av detta beslut — efter en redogörelse för vad i frågan tidigare förekommit — bland annat följande.

De åtgärder som bära ifrågakomma i syfte att möta de ökade civilianställningsbehoven kunna icke på detta förberedande stadium uttömmande angivas. Nära till hands ligger att undersöka lämpligheten av en utvidgning av gällande bestämmelser om företrädesrätt för militärmanuskap vid tillsättande av vissa befattningar. Sålunda torde i anslutning till ett av 1930 års försvarskommission framfört uppslag kunna övervägas en utsträckning av bestämmelserna till att gälla även av staten koncessionerade och därmed likartade företag samt sådana inrättningar, som för sin verksamhet åtnjuta bidrag av statsmedel, liksom ock sådana befattningar hos kommuner och landsting, för vilka avlöningskostnaderna delvis bestridas av statsmedel. Det synes dock lämpligt

att bibehålla den begränsning av bestämmelsernas räckvidd, som ligger däri att företräde vid konkurrens om befattning beredes militärmanskap endast vid lika lämplighet i övrigt.

Vidare kunna de omskolningskurser, som inom andra områden med gott resultat prövats, tänkas tjäna som mönster för en liknande verksamhet inom försvarsväsendet. En organiserad yrkesutbildning av detta slag, förlagd antingen till militärtjänstgöringen eller i omedelbar anslutning till densamma, bör kunna underlätta arbetsförmedlingen för uttjänt militärmanskap. I samband härmed böra civilanställningsorganens ställning och organisation bliva föremål för övervägande. Vid översynen på detta område bör även beaktas den utveckling, som den allmänna arbetsförmedlingen undergått särskilt under de senare åren. Sålunda bör övervägas huruvida fördelar kunna erbjudas genom anslutning i en eller annan form av de nu befintliga organen för civilanställning till den allmänna arbetsförmedlingen eller genom ett organiserat samarbete mellan civilanställningsorganen och den allmänna arbetsförmedlingen.

Frågan om de ekonomiska förhållandena för de civilanställningssökande var så sent som år 1940 föremål för statsmakternas prövning. Ehuru vid detta tillfälle några mera betydelsefulla ändringar av principiell innebörd i dittills gällande system icke ansågos vara av nöden, torde vid den utredning, som enligt det föregående bör komma till stånd, denna sida av saken icke kunna förbigås. Vid utredningen bör därför jämväl övervägas huruvida de numera föreliggande förhållandena böra föranleda ändring i gällande bestämmelser om de ekonomiska förmånerna för manskap vid avgång ur tjänst och under ledighet i civilanställningssyfte. För arméns manskap bör härvid speciellt uppmärksammas om icke en omläggning av gällande bestämmelser om anställning på civilanställningsstat kan vara av behovet påkallad. Då anställningstiden på aktiv stat, såsom redan framhållits, är avsedd att regelmässigt utlöpa på våren, kan det nämligen i anslutning till vissa av 1941 års försvarsutredning framförda synpunkter övervägas, huruvida icke för detta manskap den särskilda anställningen i civilanställningssyfte bör ersättas med möjlighet att under motsvarande tid av sista anställningsåret på aktiv stat erhålla tjänstledighet för att förbereda övergång till civil verksamhet vid utlöandet av anställningstiden på aktiv stat.

Jämlikt Kungl. Maj:ts förenämnda bemyndigande anmodade jag landshövdingen A. B. Gärde, byråchefen C. W. Curtman, kaptenen B. Hasselrot och undervisningsrådet, numera överdirektören R. Lundquist att verkställa utredningen, varvid åt Gärde uppdrogs att såsom ordförande leda utredningsarbetet.

Efter verkställt uppdrag ha utredningsmännen, vilka antagit benämningen 1942 års civilanställningssakkunniga, avgivit ett den 15 augusti 1944 dagtecknat betänkande (SOU 1944: 38). Över betänkandet ha utlåtanden avgivits av chefen för försvarsstaben, chefen för armén, chefen för marinen, chefen för flygvapnet, försvarets civilförvaltning, försvarets fabriksstyrelse, centrala värnpliktsbyrån, försvarsväsendets personalvårdsnämnd, allmänna lönenämnden och försvarsväsendets lönenämnd, fångvårdsstyrelsen, medicinalstyrelsen, statens arbetsmarknadskommission, generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, statskontoret, generaltullstyrelsen, kontrollstyrelsen, skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, skogssty-

relsen, lotsstyrelsen, fullmäktige i riksbanken, landsorganisationen i Sverige, svenska arbetsgivareföreningen, svenska landskommunernas förbund, svenska stadsförbundet, svenska landstingsförbundet, svenska brandkårernas riksförbund, svenska försäkringsbolagens riksförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges grossistförbund, svenska lokaltrafikföreningen, svenska sparbanksföreningen, svenska bankföreningen, svenska järnvägsföreningen, aktiebolaget svenska tobaksmonopolet, aktiebolaget statens skogsindustrier, handelns arbetsgivareorganisation, svenska hamnförbundet, kooperativa förbundet, tjänstemännens centralorganisation, svenska underofficersförbundet, Sveriges redareförening och försvarsväsendets underbefälsförbund. Därjämte ha biltrafikens arbetsgivareförbund och aktiebolaget Aerotransport beretts tillfälle att avgiva yttranden över betänkanudet.

Allmänna synpunkter.

De sakkunniga.

De sakkunniga ha påvisat betydelsen för de värnpliktigas del av en tillfredsställande rekrytering av det stamanställda manskapet. Därvid har framhävts hurusom möjligheten att bereda de från militärtjänsten avgående en fortsatt tryggad försörjning utgör en förutsättning för att rekryteringsbehovet skall kunna tillgodoses. Till utveckling av dessa synpunkter ha de sakkunniga anfört i huvudsak följande.

Undersökningar, som företagits av 1942 års underbefälsutredning, visa, att förutsättningar icke föreligga att ens till någon del fylla behovet av utbildningsbefäl genom frivilligt åtagande av värnpliktiga. Det gives därför endast två vägar att fylla behovet: antingen en väsentlig förlängning av den obligatoriska tjänstgöringen för tillräckligt antal värnpliktiga eller anställning av yrkesbefäl i underbefälsgraderna. 1942 års försvarsbeslut innebär i detta hänseende en kompromiss. Behovet av underofficerare och officerare, väsentligen utbildade i syfte att föra men ej att utbilda trupp, fylles med värnpliktiga med ett halvt, respektive ett års förlängd utbildning, medan behovet av för utbildning av värnpliktiga erforderligt underbefäl fylles med fast anställt manskap, som för ändamålet erhåller särskild utbildning, vilken avpassats även med hänsyn till att underofficerare och delvis även officerare skola rekryteras från manskapet. Antalet manskapsbeställningar har sedan 1942 ökat högst väsentligt och är, särskilt vid flottan och flygvapnet, beräknat med hänsyn till behovet av icke allenast befäl utan även förhandsmän och specialister av skilda slag. Av vad nu sagts framgår, att den omfattning i vilken värnpliktiga måste underkastas förlängd tjänstgöring, å ena, samt det sätt, varpå frågan om det stamanställda manskapets förhållanden löses, å andra sidan, stå i direkt beroende av varandra. Det ligger sålunda i allra högsta grad i de värnpliktigas intresse att de stamanställda kunna, kvalitativt och kvantitativt, rekryteras på ett tillfredsställande sätt. Därest så icke sker måste större anspråk ställas på de värnpliktiga.

Förutsättningarna för manskapsrekryteringen äro helt naturligt liksom på varje annat område beroende av de förmåner, som kunna bjudas under anställningstiden, och av de utsikter till en framtida tryggad bärgning, som kunna föreligga. Erfarenhetsmässigt förskjutes tyngdpunkten alltmera mot ett starkare beaktande av framtidsutsikterna, vilket framför allt gäller ynglingar av den kategori, som lämpar sig till befäl. Enligt 1942 års försvars-

beslut skulle krigsmakten i fredstid ha omkring 24 000 beställningar för fast anställt manskap. Även om hänsyn togs till den inverkan det helt nyligen beslutade inrättandet av pensionsberättigande beställningar såsom långtjänst-underbefäl kan få, kan i allra bästa fall 10 % av de varje år nyantagna stamanställda antagas erhålla framtida anställning inom krigsmakten. Återstoden måste förr eller senare söka sig helt nya levnadsbanor på den allmänna arbetsmarknaden. Hur många fast anställda, som årligen komma att lämna militärtjänsten, kan icke på förhand med någon större grad av sannolikhet beräknas, då detta är beroende av anställningstidens längd. Ju längre denna är, desto färre bliva de avgående men å andra sidan desto större svårigheter uppkomma att bereda dessa civilianställning. Ju lättare de avgående ha att vinna en god civil utkomst, desto lättare kommer det att bliva att erhålla en kvalitativt god rekrytering. Omvänt måste svårigheter vid övergången till civilianställning verka avskräckande på sökande till fast anställning vid krigsmakten. Sambandet mellan rekryteringen och civilianställningsmöjligheterna är sålunda synnerligen intimt.

I detta sammanhang ha de sakkunniga upptagit frågan om lämpligheten av att hålla en kader av fast anställt manskap av den omfattning, som i 1942 års försvarsbeslut förutsatts. Därvid har hänvisats till att under senare år inträtt en kraftig minskning av de årsklasser, från vilka de fast anställda rekryteras. Sålunda konstateras, att rekryteringsbehovet, uttryckt i procent av antalet 17-åringar, år 1943 var mer än tre gånger så stort som år 1937. De sakkunniga hålla för sannolikt att, efter återgång till fredsförhållanden och vid någorlunda goda utsikter å arbetsmarknaden, det icke kommer att visa sig möjligt att åstadkomma en tillfredsställande rekrytering av förutsatt omfattning. Med anledning härav förordas, att kadern av fast anställda i möjligaste mån minskas till omfattningen.

Emellertid är uppenbart, framhålla de sakkunniga, att den förordade nedskärningen av antalet beställningar för kontraktsanställt manskap endast kan leda till ett begränsat resultat och att man måste räkna med att i fortsättningen antalet årligen avgående, för vilka åtgärder i civilianställningssyfte befinnas erforderliga, under alla förhållanden kommer att bliva betydande. För att kunna bedöma omfattningen av de erforderliga åtgärderna ha de sakkunniga funnit nödigt att söka göra en uppskattning av antalet av dem, som skola omplaceras, och därvid anfört följande.

Den första utgångspunkten för en sådan beräkning är uppenbarligen antalet icke pensionsberättigande beställningar för fast anställt manskap. Detta antal kan för närvarande beräknas komma att uppgå till i runt tal 20 000. Ehuru de sakkunniga föreslagit utredning i syfte att nedbringa detta antal, anse sig de sakkunniga böra tills vidare räkna med den nämnda siffran. Antalet årligen avgående blir då tydligen beroende på hur länge de icke pensionsberättigade komma att kvarstå i anställning vid krigsmakten. Vid lösningen av civilianställningsfrågan måste härvid främst beaktas, att ju längre de fast anställda kvarstå i militärtjänst, desto starkare måste kraven bliva på statsmakternas stöd och hjälp vid övergången till civil verksamhet och desto större behovet av sådana åtgärder för den enskilde. Emellertid spela härvidlag ytterligare omständigheter in. Sålunda måste hänsyn tagas till att ökningen av kostnaderna på grund av mera vittgående åtgärder i de enskilda fallen helt eller delvis kompenseras av att antalet fall blir färre. Härtill kom-

mer att de sammanlagda kostnaderna för manskapskaderns utbildning nedgå. Frånsett möjligheterna för ett praktiskt genomförande skulle tvenne ytterlighetsfall, rent teoretiskt sett, kunna tänkas. Det ena vore, att de stamanställda, som kunna antagas i genomsnitt vara 18 år vid antagningen, stanna i militär tjänst till fyllda 34 år, vilket är den högsta stadgade levnadsåldern för manskaps kvarstannande i tjänst enligt nu gällande bestämmelser. Frånräknas då de, som beräknas erhålla pensionsberättigande beställningar, skulle man erhålla ett antal årligen avgående av något över 1 000, vilket antal genom nedskärning av kadern som helhet skulle kunna nedbringas ytterligare därhän, att alla avgående antingen skulle kunna överföras till för dem lämpade civila befattningar i allmän tjänst eller, där så icke lämpligen kunde ske, skulle kunna övergångsvis ekonomiskt kompenseras i sådan utsträckning att vederbörande skulle ha möjligheter att själva ordna för sin utkomst trots sin jämförelsevis höga ålder. Den nu antydda ordningen skulle visserligen militärt sett medföra fördelar ur den synpunkten, att krigsmakten skulle få tillgång till särdeles rutinerat underbefäl för utbildningsuppgifter och praktisk yrkestjänst men nackdelar såtillvida att den betydelsefulla tillgång, som det f. d. fast anställda manskapet utgör vid mobilisering, skulle nedgå i motsvarande grad. Det motsatta ytterlighetsfallet skulle innebära, att ingen stamanställd, som icke kunde erhålla pensionsberättigande beställning vid försvaret, skulle stanna längre än de 4 ($4\frac{1}{2}$) år, som första kontraktstiden varar. Antalet årligen avgående skulle då komma att uppgå till omkring 5 000. Övergången för dessa till civil verksamhet skulle emellertid underlättas på grund av att de skulle vara i genomsnitt endast omkring 22 år vid avgången. Kostnaderna för civilianställningsåtgärder för varje enskild kunde i sistnämnda fall nedbringas till ett minimum. Å andra sidan skulle utbildningskostnaderna för de fast anställda i förhållande till den tid, de i fred kunna utnyttjas i effektiv tjänstgöring, stiga i högre grad. Ur rent militär synpunkt skulle fördelar och nackdelar bli motsatta mot vid systemet med lång tjänstgöringstid. Antalet vid mobilisering disponibelt f. d. fast anställt manskap skulle sålunda bli stort men kvaliteten skulle nedgå, vilket skulle vara till men icke minst för utbildningsarbetet i fredstid. En ytterligare svaghet med den korta tjänstgöringen för alla är emellertid, att det med största sannolikhet icke skulle vara möjligt att fylla det årliga rekryteringsbehovet.

De sakkunniga hålla för sin del före, att man bör gå en medelväg mellan de båda nu skisserade ytterlighetsfallen och söka att genom lämpligt avvägda civilianställningsåtgärder verka för förlängning av den genomsnittliga anställningstiden utöver första kontraktstiden så mycket som överhuvud är möjligt utan att övergångssvårigheterna för den enskilde bli för stora eller att det oundgängliga mobiliseringsbehovet äventyras.

Utifrån ovan anförda synpunkter ha de sakkunniga funnit en genomsnittlig anställningstid av omkring sex år lämplig, vilket skulle innebära att i runt tal 3 000 man årligen skulle komma att avgå eller omkring 1 000 man mera än genomsnittet årligen avgående före det nu pågående kriget. Då det måste förutsättas, att ett avsevärt antal under alla omständigheter kommer att avgå efter fyra års tjänst, måste, framhålla de sakkunniga, ett större eller mindre antal förmås att kvarstanna längre än sex år för att det önskvärda genomsnittstalet skall kunna hållas. Civilianställningsstödet bör med hänsyn härtill avvägas så, att ett dylikt kvarstannande under längre tid än sex år ter sig fördelaktigt. De nuvarande civilianställningsåtgärderna tillgodose, enligt de sakkunnigas mening, icke detta syfte i tillräcklig omfattning.

I syfte att förskaffa sig en allmän uppfattning av läget i stort beträffande civilianställningsmöjligheterna i framtiden ha de sakkunniga hållit överläggningar med ett stort antal representanter för landets samhälls- och näringsliv. Det allmänna intrycket av dessa överläggningar sammanfatta de sakkunniga så, att behovet av upplysning om orsakerna till civilianställningsfrågans uppkomst är stort, att, sedan klarhet härom vunnits, förståelse för behovet av civilianställningsåtgärder i regel kan skapas, att såsom allmän regel anses böra gälla, att tvångsingenripanden såvitt möjligt böra undvikas och ersättas med åtgärder innebärande verkliga förbättringar av de civilianställningsökandes kvalifikationer, att de tämligen fria former, vari rekryteringen av åtskilliga lägre civila befattningar på åtskilliga håll nu sker, äro ägnade att försvåra möjligheterna för även kvalificerade civilianställningsökande att göra sig gällande, samt att å andra sidan de militära myndigheterna böra tillse, att den fast anställde, som erhållit en god civilianställning, beviljas avsked för framtida väl eller beredes tjänstledighet för att emottaga vikariatsförordnande.

Härjämte ha de sakkunniga tillställt vissa myndigheter och enskilda organisationer en cirkulärskrivelse med förfrågningar angående bland annat rekryteringsförhållandena vid vederbörande verk och företag, förslag till åtgärder för att underlätta civilianställning samt synpunkter i övrigt på civilianställningsfrågan. För det viktigaste innehållet i svaren ha de sakkunniga lämnat en sammanfattande redogörelse, beträffande vilken torde få hänvisas till betänkanDET.

Yttranden.

I ett flertal remissyttranden har i anslutning till vad de sakkunniga anfört i fråga om befolkningsutvecklingen understrukits vikten av en utredning i syfte att minska kadern av fast anställt manskap. *Försvarets civilförvaltning* har i detta sammanhang erinrat om att ämbetsverket i sina anslagsäskanden för budgetåret 1945/46 föreslagit viss utökning av antalet underofficersbeställningar, i samband varmed antalet beställningar för kontraktsanställt manskap föreslagits skola minskas. *Landsorganisationen i Sverige* har uttalat, att underbefälsrekryteringen utgör en fråga av betydelse icke blott militärt utan också socialt och arbetsmarknadsmässigt. Även om en nedskärning av manskapskadern skulle kunna ske torde, framhåller landsorganisationen, någon väsentlig minskning av avgången icke vara möjlig. Därest antalet avgående nedbringas genom förlängning av första kontraktstiden, blir enligt landsorganisationens mening civilianställningsfrågan för de vid högre ålder avgående desto svårare, varjämte en sådan förlängning antages verka hämmande på rekryteringen. *Försvarsväsendets underbefälsförbund* har, under hänvisning till att manskapsrekryteringen genom de av statsmakterna under senare år vidtagna åtgärderna till sanering av arbetsmarknaden kan väntas upphöra att vara lika konjunkturbetonad som tidigare, förklarat sig i en reducering av manskapskadern se den enda förutsättningen för en tillfredsställande rekrytering.

Chefen för försvarsstaben, som ansett ett väl avvägt förhållande mellan å ena sidan antalet nyanställda och å andra sidan antalet förnyat anställda böra vara målet för manskapsrekryteringen, har funnit det vara nödvändigt för uppnående av detta mål att tillförsäkra de rekapitulanter vilka icke ha sin framtid inom försvaret ökade förmåner.

Chefen för flygvapnet har uttalat, att de sakkunniga icke synas ha beaktat, att en förlängning av den genomsnittliga anställningstiden kräver en rörlig fördelning av manskapsstaterna på olika manskapsgrader, samt framhållit, att därest denna synpunkt icke beaktas försämrade befodringsförhållanden inom en nära framtid komma att direkt motverka strävan efter ökad rekapitulation.

Svenska landskommunernas förbund har som sin uppfattning uttalat, att yrkesutbildningen, som i sin ideala form avser att giva det fast anställda manskapet möjlighet till fortsatt utbildning för främst sådana yrken där erfarenheterna från militärtjänstgöringen kunna bliva till verklig nytta, utgör den lösning av det föreliggande frågekomplexet som ur samhällelig synpunkt avgjort är att föredraga.

*Departements-
chefen.*

Såsom inledningsvis framhållits har civilianställningsfrågan sitt upphov i vårt försvarsväsens organisation. För att bringa denna fråga till en tillfredsställande lösning har sedan sekelskiftet verkstälts ett flertal statliga utredningar. Att så varit fallet vittnar å ena sidan om svårigheterna att på detta område nå ett godtagbart resultat men å andra sidan också om att här föreligger en viktig fråga vars lösning icke kan skjutas åt sidan. Måhända invändes, att antalet av dem, vilkas intressen det här gäller att tillgodose, är relativt ringa och att civilianställningsfrågan därför har allenast begränsad räckvidd. Det må då erinras, att civilianställningsfrågans lösning icke endast är av intresse för dem det närmast gäller utan även är av utslagsgivande betydelse för rekryteringen av försvarets fast anställda manskap. Det är sålunda uppenbart, att en tillfredsställande manskapsrekrytering icke kan vidmakthållas utan att från statsmakternas sida skapas säkrast möjliga garantier för fortsatt tryggad försörjning åt dem, som icke kunna eller icke vilja lita till befodringsmöjligheterna inom försvarets egen ram. Följderna av en otillräcklig manskapsrekrytering framstå tydligast, om man betänker, att en bebyggande tillgång till frivilligt anställt manskap utgör en av förutsättningarna för den militära utbildningens nuvarande organisation och att, därest denna förutsättning brister, fråga kan uppkomma om ökning av värnpliktstidens längd. Därtill kommer att de anställningssökande, om vilka här är fråga, uppträda på arbetsmarknaden vid en förhållandevis sen ålder, varför det blir nödvändigt att för deras del vidtaga särskilda åtgärder till underlättande av övergången till civil verksamhet. Den omständigheten att de genom sin utbildning torde kunna anses utgöra en för skilda uppgifter användbar och värdefull arbetskraft förminskar ej behovet av sådana åtgärder. Tvärtom är det ej minst av denna anledning socialt och arbetsmarknadsmässigt av betydelse att denna arbetskraft på lämpligaste sätt tillvaratages.

Det förhållandet, att försvarets successiva utbyggande medfört behov av en

ökning av manskapskadreerna, medan befolkningssiffrorna visa en minskning av antalet manliga 17-åringar från omkring 62 000 år 1937 till omkring 43 000 år 1946, har i och för sig bringat rekryteringsfrågan i ett vanskligt läge. I vad mån av de sakkunniga förordad minskning av kadern av fast anställda kan åvägbringas kommer att framgå av en år 1944 igångsatt men ännu icke slutförd utredning av frågan om nedbringande av antalet kontraktsanställda i manskaps grad inom försvaret. Vid utverkande av bemyndigande att igångsätta sistnämnda utredning anförde jag, att utredningen skulle syfta till att nedbringa försvarets kadrar av fast anställt manskap i första hand så långt, att sannolikhet föreläge för att en tillfredsställande rekrytering skulle kunna ske. Behovet av fast anställt manskap i olika befattningar skulle vid utredningen omsorgsfullt och restriktivt prövas. I vad mån kontraktsanställt manskap kunde ersättas med civil eller civilmilitär personal eller av värnpliktiga skulle ingående övervägas. Behovet av en ytterligare utökning av pensionsberättigande beställningar och möjligheterna att genomföra en sådan borde även undersökas. Att denna utredning icke kan komma att överflödiggöra effektiva åtgärder för civilianställningsfrågans lösning är, såsom 1942 års civilianställningssakkunniga ock framhållit, likväl tydligt.

De bestämmelser som för närvarande finnas meddelade i syfte att för avgående fast anställt manskap underlätta övergång till civil verksamhet gälla i huvudsak företrädesrätt till statliga civila befattningar, tillgodoräkning av den militära tjänstetiden för löneklassplacering i vunnit civil statstjänst, avskedspremier, anställning på civilianställningsstat, utbildning i civilianställningssyfte och förmedling av civila anställningar. I fråga om företrädesrätt till civil befattning innebär de sakkunnigas förslag bibehållande i princip av de nu gällande bestämmelserna. I anslutning till föreskrifterna i kungörelsen den 9 juni 1944 angående meritberäkning för befälsutbildad värnpliktig föreslås emellertid viss utvidgning av företrädesrätten främst i vad avser dess tillämpningsområde. — I fråga om tillgodoräkning av den militära tjänstetiden för löneklassplacering i civil statstjänst föreslås de sakkunniga vissa ändringar, främst i syfte att åstadkomma större enhetlighet och rättvisare resultat än nuvarande bestämmelser i detta ämne medföra. — Avskedspremier ha av de sakkunniga föreslagits skola delvis ersättas av övergångspremier, för vilkas tillgodonjutande föreslås mindre snäv begränsning än som för närvarande gäller i fråga om avskedspremier. — Anställning på civilianställningsstat, som enligt gällande bestämmelser innebär rätt att under viss tid efter avgången från aktiv stat i huvudsak bibehålla tidigare löneförmåner även vid tjänstledighet i civilianställningssyfte, föreslås utbytt mot övergångsersättning, som tillika avses motsvara avskedspremien till den del denna icke omvandlas till övergångspremie. Övergångsersättningen, som utgör den väsentligaste av de föreslagna förmånerna av ekonomisk natur, har konstruerats efter mönster av arbetslöshetsförsäkringen. Rätt att utbekomma dylik ersättning skall enligt förslaget föreligga endast i fall, då ersättningsbeloppet verkligen erfordras på grund av arbetslöshet eller lägre löneförmåner i vunnit civil anställning än som utgått i militärtjänsten. — Ersättning för flyttningkostnader vid

tillträde av civil anställning i statens tjänst föreslås skola bortfalla, därvid emellertid förutsättes, att ersättning i sådant hänseende i stället må utgå av övergångsersättningens fastställda belopp. — För utbildning i civilanställningssyfte föreslås omfattande åtgärder. Sådan utbildning avses skola äga rum såväl vid befintliga läroanstalter som i särskilda för ändamålet anordnade kurser. För att möjliggöra deltagande i dessa kurser föreslås, att kursdeltagare skola erhålla stipendier och, i mån av behov, medgivnas att taga i anspråk övergångsersättningens belopp. — Förmedling av civila anställningar föreslås skola liksom hittills ske dels genom lokala organ vid de militära förbanden och dels genom ett centralt organ. Det senare, som tidigare benämnts försvarsväsendets centrala civilanställningsbyrå, har genom kungörelsen den 26 maj 1944 angående manskaps och musikelevers anställning vid krigsmakten tillagts nya uppgifter med avseende å manskapsrekryteringen. Detta organ föreslås erhålla en utvidgad organisation och böra benämnas försvarets anställningsbyrå. — Slutligen föreslås de sakkunniga, att värnpliktslån, som enligt beslut av 1944 års riksdag må beviljas befälsutbildade värnpliktiga, skola bli tillgängliga även för avgående fast anställt manskap.

Vid de utredningar som på sätt förut nämnts tid efter annan verkstälts för att bringa civilanställningsfrågan till en tillfredsställande lösning har även väckts förslag om att genom tvångsåtgärder inom eller utom statens eget verksamhetsområde åtminstone i viss utsträckning tillförsäkra de avgående fast anställda ny anställning. I sådant syfte har ifrågasatts en utvidgning av företrädesrätten sålunda, att vissa befattningar skulle förbehållas civilanställningssökande fast anställda, ävensom företrädesrättens utsträckande till privata företag. De invändningar som från såväl enskildas som myndigheters sida rests mot förslag i sådan riktning ha varit av övertygande art. Det synes mig därför, att man bör söka civilanställningsfrågans lösning på andra vägar. Såväl rekryteringssynpunkterna som de civilanställningssökandes egen fördel torde bäst tillgodoses, om man kan nå dithän, att de anställningssökande genom sin egen kompetens bli eftersträvansvärda på arbetsmarknaden. Blir detta möjligt, föreligger icke längre något behov av att lita till särskilda företrädesrättsbestämmelser och ej heller inställa sig krav på gottgörelse av ekonomisk art i form av särskilda ersättningar eller förmåner i samband med avgången. För uppnåendet av detta mål förutsättes att, där den militära utbildningen icke i sig själv ger den fast anställde kunskaper som äro av värde även i det civila livet, särskild utbildning i civilanställningssyfte anordnas för de fast anställda genom statens försorg och på dess bekostnad. Det föreliggande sakkunnigförslaget syftar i grunden till en lösning enligt denna riktlinje. Jag finner mig därför kunna i stort sett godtaga förslaget. Till de avvikelser därifrån, till vilka jag funnit anledning, ämnar jag återkomma i samband med behandlingen av de särskilda delarna av förslaget.

Den av chefen för flygvapnet berörda frågan om rörlig fördelning av manskapsstaterna på olika manskapsgrader synes böra bedömas framdeles med ledning av de erfarenheter som vinnas.

Såväl från de sakkunnigas sida som i uttalanden av olika myndigheter och

enskilda sammanslutningar har framhållits hurusom de f. d. fast anställdas missgynnade ställning i uppskovshänseende för dem medfört svårigheter att vinna civil anställning. I syfte att åvägabringa en utjämning härutinnan har skett en utredning, vars den 19 december 1944 avgivna betänkande för närvarande är föremål för remissbehandling. Denna fråga avses därför komma att upptagas i annat sammanhang.

I det följande ingår jag icke ytterligare på frågan om nya lönetursregler vid övergång till civil statstjänst, vilken fråga torde komma att anmälas av chefen för finansdepartementet. Ej heller upptager jag frågan om värnpliktslånebestämmelsernas tillämpning å visst avgånget manskap och vissa av de sakkunniga anförda synpunkter på de med försvarsberedskapens avveckling sammanhängande särskilda civilanställningsspörsmålen. Till dessa frågor torde jag få återkomma i andra sammanhang.

Företrädesrätt till vissa civilanställningar.

Gällande bestämmelser.

I anslutning till 1936 års försvarsbeslut har Kungl. Maj:t genom cirkulär till statsmyndigheterna den 11 september 1936 (nr 505) meddelat i huvudsak följande bestämmelser. Vid tillsättande av statlig civil eller civilmilitär befattning skall vid lika lämplighet i övrigt sökande, som innehar eller innehåft fast anställning vid försvarsväsendet och därvid undergått underbefälsutbildning, beredas företräde framför sökande, som icke är eller varit anställd i statens tjänst. Företräde skall beredas sökande även för det fall, att han överskridit den högsta levnadsålder, som må vara fastställd för vinnande av anställning inom vederbörligt verk, under förutsättning att anställningen sökes senast två år efter avgången från militär beställning på aktiv stat. Ha flera sökande, som äga företräde till anställning, anmält sig till erhållande av viss befattning, och befinnas de lika lämpliga, skall den, som innehar längsta anställningstiden vid försvarsväsendet, i första hand ifrågakomma vid befattningens tillsättande. För att här avsett militärmanskap skall erhålla tillfälle att anmäla sig såsom sökande skall myndighet, som har att tillsätta ledig befattning, för vilken dylikt manskap må besitta kompetens, inom viss tid före ansökningstidens utgång lämna uppgift till försvarsväsendets centrala civilanställningsbyrå om avsedd nyantagning ävensom angående anställningsvillkor och dylikt.

I fråga om dessa bestämmelsers tillämpning vid anställande av personal vid statens järnvägar har Kungl. Maj:t genom brev till järnvägsstyrelsen den 9 december 1938 meddelat föreskrifter av innehåll, bland annat, att omkring hälften av rekryteringspersonalen i regel bör uttagas bland civilanställningsökande militärmanskap.

Utöver vad som angivits gälla formellt även vissa särskilda bestämmelser om beredande av civilanställning för militärmanskap vid postverket och vid statens järnvägar. Dessa bestämmelser äro meddelade i vad avser postverket

genom kungörelser den 19 februari 1915 (SFS nr 104, ändrad 404/1919 och 515/1922) och den 8 februari 1918 (SFS nr 64, ändrad 516/1922) samt i vad avser statens järnvägar genom kungörelser den 1 december 1916 (SFS nr 597) och den 8 februari 1918 (SFS nr 65). Bestämmelserna i fråga, som innebära i huvudsak, att vederbörligt verk årligen efter ansökan uttager ett visst antal beställningshavare av fast anställt manskap till aspiranter vid verket och att dessa erhålla tjänstledighet från innehavande militär anställning under viss tid med bibehållande av sina militära löneförmåner, ha numera upphört att tillämpas. Vid statens järnvägar ha sedan år 1936 i stället tillämpats förenämnda Kungl. Maj:ts cirkulär den 11 september 1936 och kungl. brev den 9 december 1938. Vid postverket ha under åren 1943 och 1944 tillämpats bestämmelserna i cirkuläret den 11 september 1936.

De sakkunniga.

De sakkunniga ha föreslagit, att de äldre civilanställningsföreskrifter avseende postverket och statens järnvägar, vilka meddelats genom nämnda kungörelser, skola upphävas. Därvid har emellertid förordats, att möjligheten att under kortare tidsperioder bereda fast anställt manskap tjänstledighet i civilanställningssyfte fortfarande hålles öppen samt att bestämmelser rörande löneförmåner under beviljad tjänstledighet intagas i tilläggsbestämmelserna till manskapsavlöningsreglementet.

I övrigt ha de sakkunniga förordat bibehållande av nuvarande företrädesrättsbestämmelser med smärre modifikationer. Härvid ha upptagits till behandling vissa frågor av principiell natur. Sålunda ha de sakkunniga ansett sig icke kunna förorda en till förbehåll av vissa civila befattningar vidgad företrädesrätt för det vid försvaret fast anställda manskapet. Ehuru de sakkunniga intagit en principiellt avvisande hållning mot en utvidgning av företrädesrätten till att gälla befattningar i allmänhet i kommunernas tjänst eller hos av staten koncessionerade eller därmed likställda företag, ha de likväl ansett sig böra föreslå, att företrädesrättsbestämmelserna göras tillämpliga, förutom å befattningar i statens tjänst, jämväl å befattningar vid de kommunala skolorna av olika typer och å sådana kommunala befattningar, där tillsättandet sker av statlig myndighet eller den kommunala myndighetens beslut om tillsättande må sakligt prövas av statlig myndighet. Härvid har hänvisats bland annat till att i en av Kungl. Maj:t den 9 juni 1944 utfärdad kungörelse med provisoriska bestämmelser angående meritberäkning för befälsutbildad värnpliktig m. m. föreskrivits företrädesrätt till dylika kommunala befattningar för befälsutbildad värnpliktig. Tanken att till bestämmelserna om företrädesrätt knyta regler om tillgodoräkning av den militära tjänstgöringen för bestämmande av beföringstur i vunen civil anställning ha de sakkunniga funnit sig böra avvisa.

Med avseende å detaljerna i de av de sakkunniga föreslagna företrädesrättsbestämmelserna, utformade i ett förslag till kungörelse angående beredande av civilanställning åt visst militärmanuskap m. m., torde få hänvisas till betänkanudet.

Yttranden.

I fråga om företrädesrättens omfattning ha i remissyttrandena olika åsikter kommit till uttryck. I en del yttranden har framhållits, att en företrädesrätt i den begränsade omfattning de sakkunniga föreslagit måste antagas i praktiken bliva för de fast anställda av ringa värde samt att företrädesrätten bör utvidgas eller utsträckas till att avse förbehåll av vissa befattningar för de fast anställda. Från andra håll har däremot gjorts gällande, att företrädesrätten bör tillämpas endast då fråga är att skilja mellan anställningssökande vilka fränsett militärtjänst äga fullt likvärdig kompetens för anställningen. Den förra åsikten företrädes av *cheferna för försvarsstaben, armén och centrala värnpliktsbyrån*. Till den senare uppfattningen ansluta sig *landsorganisationen i Sverige, svenska landskommunernas förbund, svenska landstingsförbundet och Sveriges grossistförbund*. Efter överbägande av olika skäl för såväl den ena som den andra av berörda ståndpunkter har *försvarsväsendets underbefälsförbund* tillstyrkt sakkunnigförslaget som på sätt förut angivits är utformat i enlighet med den senare, snävare principen, därvid förbundet emellertid framhållit, att förslaget innebär ett minimum av tillmötesgående mot de fast anställdas berättigade intressen i förevarande hänseende.

De sakkunnigas förslag, att företrädesrättsbestämmelserna skola göras tillämpliga å befattningar vid de kommunala skolorna och vissa andra kommunala befattningar, har icke föranlett erinran i remissyttrandena.

Ehuru frågan om beredande av företrädesrätt till civila anställningar för avgående fast anställt militärmanskap synes vara av natur att kunna av Kungl. Maj:t avgöras utan riksdagens hörande, har jag för sammanhangets skull funnit mig böra i det föregående lämna en kortfattad redogörelse för hit hörande spörsmål och de sakkunnigas förslag i denna del.

Vad avser företrädesrättens omfattning, i vilken fråga remissyttrandena giva uttryck åt principiellt olika uppfattningar, delar jag i huvudsak den av de sakkunniga företrädade meningen. De sakkunnigas ifrågavarande förslag torde framdeles komma att anmälas av chefen för finansdepartementet. Beträffande detaljerna i sakkunnigförslaget innehålla remissyttrandena synpunkter som torde böra beaktas vid utformandet av bestämmelser i ämnet.

*Departements-
chefen.*

Övergångspremie och övergångsersättning.**Historik.**

Förslag om inrättande av avskedspremier upptogs av Kungl. Maj:t i försvarspropositionen (nr 1:4) till 1914 års senare riksdag. Riksdagen (skrivelse nr 4) ansåg, att särskilt anslag borde anvisas för ändamålet och att premiernas storlek borde bestämmas av Kungl. Maj:t med hänsyn till den tid, under vilken vederbörande varit i tjänst, och till möjligheten av att erhålla lämplig personal till erforderligt antal. År 1916 utfärdades efter riksdagens medgivande bestämmelser angående rätt i vissa fall för avgående fast anställt manskap att komma i åtnjutande av avskedspremie. Beloppen voro till

en början varierande med hänsyn till förefintliga rekryteringssvårigheter. År 1940 intogos avskedspremiebestämmelserna i det nu gällande manskapsavlöningsreglementet i samband med att premiebeloppen gjordes likformiga inom hela försvaret.

I proposition (nr 204) till 1934 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t, att fast anställt manskap, som genomgått furirsutbildning och räknade en tjänstetid av minst fem år, skulle efter den ordinarie kontraktstidens utgång äga kvarstå i anställning över stat under en tid av högst sex månader och under denna tid kunna beviljas tjänstledighet i civilanställningssyfte med bibehållande helt eller delvis av avlöningsförmånerna under sista månaden av tiden för anställning på aktiv stat. Detta förslag bifölls av riksdagen (skrivelse nr 167). År 1935 skärptes tjänsteåldersvillkoret för rätt till anställning över stat från fem till sex år. Bestämmelser i förevarande hänseende intogos år 1940 i manskapsavlöningsreglementet och tilläggsbestämmelserna till detta, i samband varmed benämningen anställning över stat ändrades till anställning på civilanställningsstat.

Gällande bestämmelser.

Nu gällande bestämmelser angående avskedspremier och anställning å civilanställningsstat innehålla, med bortseende från de särskilda föreskrifter som äro föranledda av den förstärkta försvarsberedskapen, i huvudsak följande.

Avskedspremie utgår till furir (musikfurir) eller korpral (konstapel, musikkorpral, musikkonstapel), som efter en anställningstid av minst sex år avgår från den fasta anställningen utan att erhålla vare sig ny anställning i manskapsbeställning vid krigsmakten eller befattning i statens tjänst, å vilken allmänna tjänstepensionsreglementet är tillämpligt. Premien utgår med 600 kronor till den, som kan räkna sex men ej nio års anställning, och med 800 kronor till den, som kan räkna minst nio års anställning. Till den som kommit i åtnjutande av den lägre premien och därefter innehaft förnyad anställning under så lång tid, att sammanlagda anställningstiden uppgår till minst nio år, utgår lönefyllnad till den högre premien.

Anställning å civilanställningsstat må medgivas kontraktsanställt manskap, som vid utgången av löpande anställningstid kan räkna minst sex års väl vitsordad anställning och som genomgått furirsutbildning eller motsvarande utbildning. Såsom ytterligare förutsättning för rätt till dylik anställning gäller, att anställningen under de senaste tre åren innehafts under sammanlagt minst två år. Den som innehaft anställning å civilanställningsstat må icke ånyo erhålla sådan anställning. Under tiden för anställning å civilanställningsstat, som må ha en varaktighet av högst sex månader, är beställningshavaren underkastad samma skyldigheter som fast anställd men må erhålla tjänstledighet, utöver vad eljest är föreskrivet, för att förbereda civilanställning. För sådant ändamål erforderlig tjänstledighet må icke förvägras. Under tjänstledighet äger den anställde bibehålla de löneförmåner, som tillkommit

honom omedelbart före avgången från anställningen på aktiv stat med undantag av vissa med särskild tjänstgöring förenade löneförmåner (riktartillägg, flygtillägg och dylikt). Dock skall den kontanta avlöningen från försvarsväsendet minskas med vad beställningshavaren uppbär till följd av provtjänstgöring i civil anställning. Eljest utgående hyres- och ortstillägg ävensom i förekommande fall inkvarteringsersättning och kontant ersättning för portion må likväl alltid behållas. Avsked skall meddelas å civilanställningsstat anställd, som vinner stadigvarande civilanställning.

De sakkunniga.

Mot de nu gällande bestämmelserna rörande avskedspremier och anställning å civilanställningsstat ha de sakkunniga funnit erinringar kunna göras i flera avseenden. Sålunda framhålles, att det individuella behovet av ekonomisk civilanställningshjälp icke beaktas och att hänsyn icke toges till den olikhet i fråga om förutsättningarna för erhållande av civilanställning som är en följd av skilda utbildningsförhållanden och verksamhetsområden inom det militära. Vidare påvisas, att de förutsättningar för erhållande av avskedspremie som hänföra sig till den nya anställningens art kunna medföra otillfredsställande resultat. Det framhålles även, att avgående fast anställda genom de nuvarande förmånerna av avskedspremie och anställning på civilanställningsstat kunna föranledas till att icke taga civil anställning, som står till buds omedelbart vid kontraktstidens utgång, i medvetandet om att de under någon tid likväl äro försörjda genom dessa förmåner. Härjämte erinras om att det förekommit, att arbetsgivare systematiskt utnyttjat på civilanställningsstat anställda till provtjänstgöring utan lön.

Vid överväganden av huruvida ifrågakvarande förmåner kunna utbytas mot andra som bättre tillgodose kravet på rättvisa ha de sakkunniga funnit sig böra uppställa som syftemål, att de avgående fast anställda skola såvitt möjligt tillförsäkras civilanställningar som giva dem ungefär samma löneförmåner som de ägt uppbära under den sista tiden för militäranställningen. Härvid ha de sakkunniga ansett förebilden för den ekonomiska compensationen böra sökas i den lagstadgade arbetslöshetsförsäkringen. Sakkunnigförslaget i förevarande del innebär, att de nuvarande förmånerna av avskedspremie och anställning på civilanställningsstat skola ersättas av övergångspremie och övergångsersättning. Under hänvisning till att de nuvarande förmånerna äro knutna till förutsättningen av en anställningstid av sex år ävensom till att, såsom tidigare framhållits, enligt de sakkunnigas mening de fast anställdas kvarstående i tjänst utöver nämnda tid bör i möjligaste mån främjas, ha de sakkunniga funnit angivna förutsättning böra gälla även förmånerna av övergångspremie och övergångsersättning.

Övergångspremie. Avskedspremien som från början avsetts att utgöra en hjälp till ordnande av civilanställning har, framhålla de sakkunniga, efter införandet av anställning på civilanställningsstat erhållit i huvudsak karaktär av ekonomiskt bistånd till utgifter som ha samband med övergång från en anställning med väsentliga förmåner in natura till anställning med i

allmänhet endast kontanta förmåner. Med hänsyn till att utgifter av detta slag äro lika för alla fast anställda, som övergå till helt civil anställning, ha de sakkunniga föreslagit, att varje avgående fast anställd, vars anställningstid uppgår till minst sex år, erhåller en övergångspremie av 300 kronor. Denna premie skulle vara avsedd för anskaffning av beklädnad och för andra i samband med militäranställningens upphörande nödvändiga utgifter av liknande natur. Från förmånen skulle vara uteslutna endast de, som vinna befordran till pensionsberättigande militär eller civilmilitär beställning, vare sig beställningen vinnes utan eller efter ansökan. Premie borde utgå endast en gång.

Utbetalning av övergångspremie har, i likhet med vad för närvarande är fallet med avskedspremie och lön under anställning på civilanställningsstat, föreslagits skola ske från det förband, där anställningen senast innehafts. Det borde ankomma på förbandschefen att beträffande beställningshavare som vunnit återanställning kontrollera huruvida övergångspremie utbetalats vid avgång från tidigare manskapsanställning.

Övergångsersättning. För att bereda ersättning åt avgående fast anställda, som i vunnit civil anställning uppbära lägre förmåner än under tiden för militäranställningen eller icke utan omskolning kunna erhålla civilanställning, ha de sakkunniga föreslagit omvandling av avskedspremie och anställning på civilanställningsstat till en övergångsersättning som närmast har karaktär av försäkring. Ersättningsbeloppet bör sålunda kunna uttagas endast i den mån detsamma verkligen erfordras.

Övergångsersättningen bör enligt de sakkunnigas mening beräknas så, att beställningshavare med en minsta anställningstid av sex år skall vara berättigad till sådan ersättning med ett maximibelopp motsvarande antalet anställningsår gånger summan av den sista månadslön, beställningshavaren under anställning på aktiv stat ägt uppbära, och 100 kronor. I månadslönen böra då i förekommande fall inräknas hyres- och ortstillägg efter den militära förläggningens ortsgрупп; för beställningshavare som icke är berättigad till hyres- och ortstillägg, bör beräknas inkvarteringsersättning med samma belopp som det, varmed hyres- och ortstillägg (inklusive tillägg) skulle utgått därest han varit ogift furir och räknat en anställningstid av minst åtta år. Härutöver bör i månadslönen inräknas kontant ersättning för portion och beklädnad. Det i övergångsersättningen ingående fasta beloppet motsvarar nu utgående avskedspremie. Vid arbetslöshet har ersättning föreslagits skola utbetalas per månad med 90 % av senast uppburna månadslön och i fall, då i vunnit civil anställning utgår lägre lön än i militäranställningen, har föreslagits ersättning i form av lönefyllnad upp till i militäranställningen senast uppburna månadslön. Rätten till övergångsersättning skulle kvarstå under tre år efter avskedet från beställning på aktiv stat.

Härjämte ha de sakkunniga föreslagit, att ersättning till fast anställt manskap för kostnader för flyttning från den militära förläggningens ort till annan ort, där civil anställning skall tillträdas, skall utgå av övergångsersättningens fastställda belopp.

Enligt de sakkunnigas mening bör det ankomma på chefen för det förband, där den ur militärtjänst avgående senast varit anställd, att fastställa övergångsersättningens belopp. Härvid har ansetts böra gälla, att, om den avgående under tiden för anställning på aktiv stat åtnjutit tjänstledighet i civilanställningssyfte med helt eller delvis bibehållna löneförmåner, ersättningsbeloppet skall minskas med de under tjänstledigheten uppburna löneförmånerna. Vidare skulle den, som en gång avgått ur tjänst och då fått övergångsersättning för sig fastställd men sedermera erhållit förnyad fast anställning i manskapsbeställning vid försvaret och ånyo lämnar sådan anställning, vid det senare tillfället få vidkännas minskning i övergångsersättningen med vad som av den tidigare fastställda övergångsersättningen kan ha tagits i anspråk.

Utbetalning av övergångsersättningens belopp har syntts de sakkunniga lämpligast böra verkställas av försvarets anställningsbyrå. Såsom skäl härför har anförts, bland annat, att kontroll bör utövas över den avgångnes arbets- och inkomstförhållanden och att denna kontroll lämpligen bör ske genom anställningsbyrån. På chefen för det förband, där den ur militärtjänst avgående senast varit anställd, skulle alltså endast ankomma att fastställa övergångsersättningens belopp. Över beloppet skulle utfärdas bevis som skulle tillställas den avgående och anställningsbyrån. På anställningsbyrån skulle ankomma att utbetala övergångsersättningen i den mån, som den avgångnes anställningsförhållanden berättigade därtill. De sakkunniga ha förutsatt, att anställningsbyrån, där så befinnes ändamålsenligt, skall träffa överenskommelser med myndigheter, hos vilka avgånget militärmanskap anställts, att dessa i förekommande fall skola utbetala lönefyllnaden och periodvis uttaga kostnaderna härför av anställningsbyrån.

De sakkunniga ha i fråga om utbetalning av övergångsersättning föreslagit regler angående vilkas närmare innehåll hänvisas till betänkandet (s. 72 och 73). Här må endast nämnas vissa huvudgrunder.

Vid arbetslöshet — då såsom förut nämnts den avgångne skall kunna utfå ersättning motsvarande 90 % av militärlönen under den sista anställningsmånaden så länge övergångsersättningens belopp därtill lämnar tillgång — skall såsom förutsättning för ersättningens utfående gälla, att den avgångne är anmäld som arbetssökande hos den offentliga arbetsförmedlingen. Beloppet skall månadsvis utbetalas av anställningsbyrån, sedan till byrån insänts intyg från den offentliga arbetsförmedlingen, att lämplig anställning icke kunnat anvisas den sökande. Vid bedömande av vad som skall förstås med lämplig anställning skola föreskrifterna i 15 § arbetslöshetskasseförordningen (SFS 1934:264 med däri vidtagna ändringar) äga tillämpning. Har den avgångne icke erhållit för honom lämplig civilanställning och bedriver han i avvaktan på anställnings vinnande studier, som syfta till att förvärva kompetens för viss civilanställning, skulle han, därest han har försörjningsplikt, av övergångsersättningen äga uppbära högst 90 % och i annat fall högst 60 % av de löneförmåner, han under sista månaden för militäranställningen ägde uppbära. Framställning om utbetalning i dylika fall prövas av anställ-

ningsbyrån, som därvid har att taga hänsyn till möjligen utgående stipendier och dylikt. Avgående, som styrker, att han träffat anstalter för och äger förutsättningar att etablera sig såsom egen företagare, må efter prövning av anställningsbyrån medgivas att på en gång uppbära hela beloppet av övergångsersättningen eller den del därav, som anställningsbyrån må finna skälig.

Rätten till övergångspremie och övergångsersättning har synts de sakkunniga böra fastställas genom föreskrifter i manskapsavlöningsreglementet. De närmare bestämmelserna rörande utbetalande m. m. av förmånerna i fråga ha emellertid ansetts böra meddelas av Kungl. Maj:t och införas i manskapsavlöningsreglementets tilläggsbestämmelser.

I det fall att avskedspremier och anställning å civilanställningsstat ersättas med övergångspremier och övergångsersättning, böra, framhålla de sakkunniga, vissa *övergångsbestämmelser* meddelas. Nuvarande beställningshavare av det fast anställda manskapet böra nämligen enligt de sakkunnigas mening äga fortsatt rätt till avskedspremie och anställning å civilanställningsstat, om de vid de nya bestämmelsernas ikraftträdande räkna en anställningstid av minst fyra år och inneha förlängd anställning för så lång tid, att de vid utgången av den förlängda anställningstiden enligt nu gällande bestämmelser bliva berättigade till avskedspremie och anställning å civilanställningsstat. Ovillkorlig rätt för dessa att bibehållas vid de äldre civilanställningsförmånerna borde dock gälla endast under löpande kontraktstid. Den som därefter erhåller fortsatt anställning, borde från och med den nya kontraktstidens ingång vara underkastad de nya bestämmelserna om övergångspremie och övergångsersättning, så vida han icke i samband med anhållan om förlängd anställning anmäler sin önskan att kvarbliva vid de äldre bestämmelserna.

Yttranden.

I fråga om de allmänna principerna för de sakkunnigas förslag i förevarande del ha *cheferna för armén, marinen, flygvapnet och försvarsstaben* framhållit, att de föreslagna ersättningsformerna kunna väntas komma att oförmånligt inverka på de fast anställdas benägenhet att förlänga sin anställningstid och därjämte innebära ett gynnande av de svaga och oföretagsamma. Cheferna för armén, flygvapnet och försvarsstaben ha förordat ekonomisk kompensation i form av förtjänstpremie eller gratifikation till den som själv löser anställningsfrågan, och chefen för marinen har föreslagit ökning av övergångspremien på bekostnad av övergångsersättningen. Chefen för försvarsstaben, som ansett de ekonomiska förmånerna i fråga böra utgå först efter sju års tjänst och därefter öka med intervaller om exempelvis tre år, har sålunda funnit övergångspremien böra vara större för den som själv skaffar sig civil anställning och avstår från övergångsersättning. Chefen för armén har förordat införande av förtjänstpremie för uppmuntran åt de fast anställda som rekryteras från jordbruket och återgå dit, därvid hänvisats till att just denna kategori är av stort värde för rekryteringen och att samtidigt ett starkt intresse från statens sida föreligger att denna befolkningsgrupp icke

förledes att genom anlitan­de av övergångsersättning utbilda sig för annat yrke. Arméchefen har vidare ansett det med hänsyn till förekommande fall av tvångsavs­kedande vara lämpligt med någon form av ersättning redan efter fem år. Chefen för flygvapnet har föreslagit, att fast an­ställt manskap med minst sex års militär an­ställning, som sex månader efter avsked eller senare — dock högst tre år efter avskedet — innehar civil an­ställning eller är egen företagare och på grund därav förklarar sig icke behöva anlita övergångs­ersättning, skall erhålla en gratifikation av 600 kronor jämte 100 kronor för varje an­ställningsår utöver sex. I fall då övergångsersättning redan utgivits men med belopp understigande gratifikationen borde skillnaden mellan dessa belopp utgå.

Försvarsväsendets underbefälsförbund har däremot fram­hållit, att det uppenbarligen icke på alla håll inom försvaret för närvarande föreligger något framträdande önskemål om förlängning av den genomsnittliga an­ställnings­tiden. Sålunda hänvisas till att vid flottan, där svårigheter att ersätta fast an­ställt manskap med värnpliktiga förelegat, behov av en icke obetydlig om­ställning inom manskapskadern torde komma att göra sig gällande. Med hän­syn till härigenom uppkommande fall av tvångsavs­kedanden måste det, enligt underbefälsförbundets mening, anses skäligt, att förmånerna av över­gångspremie och övergångsersättning få utgå efter kortare tid än den av de sakkunniga föreslagna. Även med hänsyn till av de sakkunniga angivna motiv för utgivande av övergångspremie har det syntts förbundet, att anled­ning icke finnes att låta denna förmån utgå först efter en an­ställningstid av sex år, enär samma övergångssvårigheter måste anses vara för handen jämväl vid avgång efter kortare an­ställningstid. Förbundet har på angivna grunder föreslagit, att övergångspremie skall tillkomma envar som avgår från militär­ tjänst efter en minsta an­ställningstid av fyra år, därvid premiens belopp borde varieras efter an­ställningstidens längd och fastställas till 300 kronor efter fyra år, 400 kronor efter fem år och 500 kronor efter sex år. Övergångs­ersättning bör enligt förbundets uppfattning utgå efter en minsta an­ställnings­tid av fem år i stället för av de sakkunniga föreslagna sex år.

Vad angår de föreslagna principerna för utgivande av övergångspremie har *försvarets civilförvaltning* fram­hållit, att förslaget innebär, att — i mot­ sats till vad nu gäller — premie skall utgå även till den som vinner extra ordinarie civil statsan­ställning, oaktat därmed är förenad pensionsrätt. Här­igenom avlägsnas visserligen, fram­håller civilförvaltningen, den nuvarande oegentligheten, att den som efter kort tids extra an­ställning i civil stats­ tjänst befordras till extra ordinarie tjänsteman erhåller premie, medan den som efter avgången från militärtjänst direkt vinner extra ordinarie civil stats­ an­ställning icke kommer i åtnjutande av förmånen. Det kunde emellertid ifrågasättas, om icke vid införande av övergångsersättning rätt till premie borde vara utesluten även för den som vinner extra an­ställning i civil stats­ tjänst. Möjligen kunde utbetalning av premie till den som vid avskedet från manskapsan­ställning tillträder extra an­ställning i statens tjänst uppskjutas under viss tid, exempelvis tre år. Därest vederbörande icke efter utgången

av treårsperioden vunnit extra ordinarie anställning skulle han äga uppbära övergångspremie, försåvitt det icke berott på hans egna åtgöranden, att han icke vunnit dylik anställning. I detta sammanhang har civilförvaltningen erinrat om att enligt gällande bestämmelser viss del av det ogifta manskapets avlöning skall insättas i postsparbanken och framhållit, att åtminstone i åtskilliga fall utgifter av det slag premien avsetts täcka torde kunna bestridas av sålunda insatta medel. Civilförvaltningen har vidare funnit den nuvarande benämningen avskedspremie vara att föredraga framför övergångspremie. Sistnämnda uppfattning delas av *allmänna lönenämnden* och *försvarsväsendets lönenämnd*.

Beträffande övergångsersättningen har *chefen för försvarsstaben* be-tecknat prövningen genom försvarets anställningsbyrå av frågan om utbetalning av denna ersättning i form av engångsbelopp såsom ett tryckande förmynderskap samt förordat en successivt friare disposition av ersättningen för det manskap som avgår efter tio respektive tretton år. *Cheferna för armén* och *marinen* ha framhållit, att den som efter avgången blivit arbetslös icke bör ställas sämre i ersättningshänseende, om han bedriver studier i anställningssyfte, än om han går sysslolös. *Försvarets civilförvaltning*, *allmänna lönenämnden* och *försvarsväsendets lönenämnd* ävensom *försvarsväsendets underbefälsförbund* ha förordat, att övergångsersättningens maximibelopp alltid bestämmes efter en och samma dyrortsgrupp nämligen medelgruppen E, därvid lönenämnderna och underbefälsförbundet framhållit, att i konsekvens härmed till grund för övergångsersättningens bestämmande bör läggas den militära månadslön den avgångne skulle ägt uppbära, därest hans militära förläggningssort varit hänförd till dyrortsgrupp E. Civilförvaltningen har vidare funnit praktiska skäl tala för att försvarets anställningsbyrå och icke vederbörande förbandschef skall fastställa övergångsersättningens maximibelopp, vid vilket förhållande på förbandschefen skulle ankomma att till anställningsbyrån lämna uppgift rörande de löneförmåner som vid avskedet tillkommo den avgående. Lönenämnderna ha ifrågasatt begränsning dels av beloppet för övergångsersättningens fasta del vid sex års tjänst till 300 kronor och dels av ökningen i förhållande till antalet tjänstear av ersättningens maximibelopp till det belopp som motsvarar tolv anställningsår, i vilket sistnämnda avseende hänvisats till att det icke torde vara något allmänt intresse, att det fast anställda manskapet kvarstannar i tjänst alltför länge. De belopp av övergångsersättningen, som prövas böra utgå, böra enligt lönenämndernas mening erhålla särskild benämning, förslagsvis övergångslön. *Sveriges grossistförbund*, som uttalat sin tillfredsställelse över att de sakkunniga uppmärksammat faran av att de f. d. fast anställda med anlitan- de av ersättning från staten underbjuda andra arbetssökande och att ersättningens storlek gjorts beroende av den lön som utgår eller bör utgå i den civila anställningen, har framhållit svårigheten av en effektiv kontroll i sistnämnda hänseende men avslutit sig till de sakkunnigas förslag. Liknande synpunkter ha anlagts av *Tjänstemännens centralorganisation*, som framhållit vikten av att berörda kontroll icke eftersättes. *Svenska bankföreningen* har ansett, att befogen-

heten för försvarets anställningsbyrå att utöva kontroll över att den anställde av arbetsgivaren erhåller gängse lön och andra förmåner rent allmänt sett innebär en föga lämplig anordning, och framhållit, att denna prövning dessutom torde vara av tveklaktigt värde, enär anställningsbyrån med hänsyn till olika omständigheter vid lönesättningen knappast kan äga tillräckliga förutsättningar att rätt bedöma skäligheten av den fastställda lönen. *Kooperativa förbundet* har funnit de föreslagna reglerna för utbetalning av övergångsersättning innebära, att bättre kontroll vinnes över att förmånerna ej otillbörligt utnyttjas, även om dessa regler enligt förbundets mening icke kunna giva säkerhet i detta hänseende. Härjämte har förbundet, under hänvisning till de med förslaget förenade betydande kostnaderna, förklarat det framstå som ett angeläget önskemål, att man kunde finna en form som smidigare anpassade sig efter förhållandena på arbetsmarknaden, exempelvis genom att avgång och nyrekrytering kunde bringas i samklang med den allmänna arbetstillgången. *Försvarsväsendets underbefälsförbund* har framhållit, att hinder för bedrivande av studier i civilanställningssyfte icke bör uppställas genom att den avgångne hänvisas till visst arbete samt att hänsyn till utgående stipendier icke bör föranleda reducering av övergångsersättningen.

De sakkunnigas förslag i förevarande del innebär, att de nuvarande förmånerna av avskedspremie och anställning på civilanställningsstat ersättas av övergångspremie och övergångsersättning. De olägenheter som de sakkunniga påvisat med avseende å nu gällande bestämmelser i ämnet torde vara att hänföra mindre till bestämmelsernas innehåll än till kontrollen över deras efterlevnad. Sakkunnigförslaget lärer i själva verket icke heller innebära principiella ändringar eller nyheter, ehuru så kan synas vara fallet. Förslaget till övergångspremie utgör en mindre omarbetning av de nuvarande bestämmelserna om avskedspremie. Men även den föreslagna övergångsersättningen vilar i stort sett på samma grunder som de nuvarande reglerna om anställning på civilanställningsstat. Den senare förmånen — vars huvudsakliga betydelse ligger i rätten till tjänstledighet i civilanställningssyfte — är nämligen i likhet med övergångsersättningen byggd på behovsprincipen. Anställning på civilanställningsstat har varit avsedd att tillämpas endast i de fall, där den avgångne icke i omedelbar anslutning till militäranställningens upphörande kunnat vinna civil anställning, och militär lön under tjänstledigheten har varit avsedd att utgå endast i den mån avlöningsförmånerna under provtjänstgöring i civil tjänst icke uppgått till samma belopp som lönen i militär tjänsten. De sakkunnigas förslag i vad avser övergångsersättning synes emellertid bättre än hittillsvarande bestämmelser om anställning på civilanställningsstat täcka det syfte man härvid velat nå. Den utbyggnad av den senare förmånen som förslaget beträffande övergångsersättning innebär genom ökning av ersättningens belopp vid förlängning av anställningstiden synes ägnad att uppmuntra till ett kvarstående i tjänst, vilket givetvis inom vissa gränser är att anse som ett väsentligt statligt intresse. Av ej mindre värde är, att förslaget synes bättre än hittillsvarande föreskrifter tillgodose kravet på kontroll över ersättningsbestämmelsernas tillämpning. Härvid bortser jag icke

Departements-
chefen.

från att såsom i en del remissyttranden anförts denna kontroll kan komma att möta svårigheter i praktiken och kunna uppfattas såsom förmynderskap från statsverkets sida. Ehuru otvivelaktigt i sistnämnda hänseenden vissa betänkligheter föreligga, anser jag mig med hänsyn till de fördelar i övrigt, som de sakkunnigas förslag innebär, kunna tillstyrka detsamma i förevarande del med vissa av remissyttrandena föranledda jämkningar.

Vad först angår de allmänna principerna för de sakkunnigas förslag i denna del ha från de militära myndigheternas sida anförts erinringar närmast av innebörd, att förslaget icke är i tillräcklig grad ägnat att främja en förlängning av de fast anställdas kontraktstid och vidare, att förslaget kan innebära ett gynnande av de svaga och oföretagsamma. Därför har föreslagits dels av chefen för försvarsstaben, att förmånerna skola utgå först efter sju års tjänst — de sakkunniga ha förutsatt, att sex års tjänstgöring skall konstituera rätt till övergångspremie och övergångsersättning — samt att förmånerna därefter skola till storleken öka i intervaller, dels ock i olika yttranden att särskild gratifikation skall utgå till den som själv löser sin civilanställningsfråga utan att anlita övergångsersättning antingen så att övergångspremien ökas, eventuellt på bekostnad av övergångsersättningen, eller så, att särskild gratifikation införes vid sidan av övergångspremien.

För egen del finner jag, såsom redan av det förut sagda framgår, det vara av vikt att förmånerna så utformas, att en förlängning av kontraktstiden kan komma till stånd. Det är även angeläget, att icke sådana åtgärder vidtagas, att den enskildes naturliga strävan att själva skaffa sig sin utkomst förminskas. Ur sistnämnda synpunkt kunna i och för sig goda skäl anföras för förslaget att införa särskild gratifikation för dem, som själva lösa sin civilanställningsfråga. Emellertid synes vara att befara, att förslagets genomförande skulle kunna leda till obilliga konsekvenser. Det bör sålunda beaktas, att den militära utbildningen har olika värde ur civilanställningssynpunkt. Manskap vid flottans maskinavdelning och radiotelegrafister få liksom vissa andra manskapskategorier inom sina fack en utbildning, som ger goda civilanställningsmöjligheter. Direkt efter avskedet torde sådana förutvarande fast anställda ofta kunna utan större svårigheter under normala förhållanden få civil anställning mot god lön. Att i dylika fall medgiva särskild gratifikation, som icke kommer även andra till del, synes icke vara lämpligt. Direkt obilligt skulle det vara, om gratifikationen utginge på bekostnad av övergångsersättningen för dem, vilkas militära utbildning icke direkt leder till civil sysselsättning utan äro beroende av civilanställningshjälp. Det kan även befaras, att systemet skulle kunna utnyttjas av de enskilda på icke tillämnat sätt och under former som vore svåra att betryggande övervaka. Vidare torde svårigheter komma att föreligga att från fall till fall avgöra, om vederbörande på egen hand ordnat sin civilanställning eller om sådana omständigheter föreligga, att gratifikation ej bör utgå. Av dessa skäl har jag — ehuru jag principiellt kan ansluta mig till den tanke, som ligger till grund för de militära myndigheternas förslag i denna del — icke ansett mig kunna förorda, att särskild ersättning utgår till den som uppgiver sig skola själv ordna sin civila anställning.

En del av det syfte, som ligger till grund för de i detta hänseende framställda förslagen, torde emellertid kunna uppnås genom en *generell* höjning av övergångspremiens belopp. Kan sedan denna höjning sättas i relation till anställningstidens längd, tillgodoses ytterligare önskvärdheten av att främja de fast anställdas benägenhet att förlänga kontraktstiden utöver sex år. Vid en sådan höjning skulle den av de sakkunniga förordade övergångspremien delvis ändra karaktär. De sakkunniga ha avsett, att denna premie — som lämpligen bör kunna i likhet med den nu utgående benämnas avskedspremie — skulle såsom fallet blivit med den nuvarande avskedspremien utgöra bidrag för anskaffning av beklädnad och för andra i samband med militäranställningens upphörande nödvändiga utgifter av liknande natur. Enligt de sakkunnigas förslag skulle premien utgå endast till den vars anställningstid uppgått till minst sex år och som icke vinner befordran till pensionsberättigande militär eller civilmilitär beställning. Detta förslag synes i och för sig icke ge anledning till erinran. Jag kan sålunda icke biträda den uppfattning rörande viss begränsning av rätten att åtnjuta premie, åt vilken försvarets civilförvaltning givit uttryck. Ej heller kan jag ansluta mig till det av försvarsväsendets underbefälsförbund framställda förslaget om att premie bör utgå även vid kortare anställningstid än sex år. Så sker icke nu, och ett genomförande av detta förslag skulle i sin mån motverka en förlängning av kontraktstidens längd. Å andra sidan finner jag en ytterligare utsträckning av kvalifikationstiden för erhållande av premie — eller övergångsersättning — till sju år på sätt chefen för försvarsstaben föreslagit icke vara att förorda. Av skäl som i det föregående angivits föreslår jag emellertid, att premien, som av de sakkunniga föreslagits skola utgå med ett fast belopp av 300 kronor, bestämmes till 500 kronor vid sex års anställning och ökas med 100 kronor för varje år, varmed anställningstiden överstiger sex år, dock högst till det nu utgående maximibeloppet av 800 kronor. Vid bifall härtill bör hinder icke föreligga för utbetalande av avskedspremie till den som förut erhållit sådan förmån, därvid avräkning emellertid bör ske för tidigare uppburet belopp.

Den av de sakkunniga förordade övergångsersättningen är graderad efter anställningstidens längd och torde därför, sammantagen med den successiva ökning av avskedspremiens belopp som nyss av mig förordats, i och för sig vara ägnad att främja en ökning av anställningstidens längd, särskilt om jämförelse sker med nu i ämnet gällande bestämmelser. Att ytterligare differentiera ersättningen efter anställningstidens längd synes icke görligt. De sakkunnigas förslag i ämnet finner jag mig kunna förorda med två ändringar. I likhet med lönenämnderna finner jag mig sålunda böra föreslå en begränsning av ersättningens maximibelopp till att motsvara tolv anställningsår. Det synes nämligen icke ligga i vare sig statsverkets eller den enskildes intresse, att manskapet kvarstannar i tjänst alltför länge. Lönenämnderna ha vidare ifrågasatt en begränsning jämväl av övergångsersättningens fasta del vid sex års anställning till 300 kronor, medan motsvarande belopp vid bifall till de sakkunnigas förslag skulle bli 600 kronor. För egen del finner jag mig i

syfte att ytterligare främja en förlängning av kontraktstiden böra föreslå, att det fasta tillägget av 100 kronor beräknas endast å det antal år, som överstiger sex, dock högst till 600 kronor. Mitt förslag innebär alltså, att övergångsersättning bör kunna tillkomma beställningshavare med en minsta anställningstid av sex år samt utgå maximalt med ett belopp motsvarande antalet anställningsår multiplicerat med den sista månadslönen i den militära anställningen samt med tillägg av 100 kronor för varje år, varmed anställningstiden överstiger sex år, dock högst med 600 kronor.

Såvitt rör flyttningersättning torde böra gälla, att fast anställd, som icke är berättigad till flyttningersättning enligt kungörelsen den 15 juni 1944 (nr 382) angående ersättning för flyttningskostnad åt vissa statens befattningshavare, må för tillträde av anställning å annan ort än den militära förläggningssorten av övergångsersättningen utfå skälig ersättning för havda kostnader för flyttning från den militära förläggningssorten till den ort, där anställningen tillträdes.

Chefen för försvarsstaben har uttalat önskemål om förenklad prövning av frågor om utbekommande av övergångsersättningen såsom engångsbelopp. Med anledning härav vill jag framhålla, att någon möjlighet att realisera detta i och för sig naturliga önskemål och samtidigt förutsätta, att övergångsersättning skall vara grundad på behovsprincipen, icke lär förefinnas.

Rätten till utbekommande av övergångsersättning vid arbetslöshet bör uppenbarligen, såsom cheferna för armén och marinen påpekat, icke lida inskränkning därav, att den arbetslöse bedriver studier i civilanställningssyfte.

Det i olika remissyttranden framförda förslaget om enhetlig beräkning efter medeldyrort av hyres- och ortstilläggen vid bestämmande av övergångsersättningens belopp synes mig medföra praktiska fördelar, varför jag biträder detta förslag. Vid bifall härtill synes det jämväl lämpligt att, såsom försvarets civilförvaltning förordat, försvarets anställningsbyrå fastställer övergångsersättningens maximibelopp efter erhållen uppgift från vederbörande förbandschef rörande de löneförmåner som vid avskedet tillkommo den avgående och de övriga förhållanden som äro av betydelse för beräkning av övergångsersättningen.

Förverkligandet av det av kooperativa förbundet uttalade önskemålet om smidigare anpassning av rekrytering och avgång efter den allmänna arbetstillgången torde möta betydande svårigheter. Det må härvid erinras om att det fast anställda manskapets viktigaste uppgift ligger på värnpliktsutbildningens område. Härav följer krav på en jämn rekrytering av fast anställda för att för varje ny årgång värnpliktiga skall finnas tillgång till erforderligt antal utbildningsbefäl. För tiden närmast efter det pågående kriget kan det emellertid i händelse av uppkommande arbetslöshet av större omfattning bliva nödvändigt att överväga åtgärder i den av förbundet antydda riktningen.

I vad mån det i vissa särskilda fall bör medgivas f. d. fast anställd att, i stället för att antaga anvisad civil anställning, med åtnjutande av övergångsersättning bedriva studier i syfte att erhålla förmånligare sådan anställning lär icke kunna bedömas annat än från fall till fall. Frågor härom torde böra

prövas av anställningsbyråns styrelse i samråd med överstyrelsen för yrkesutbildning och statens arbetsmarknadskommission.

I huvudsaklig överensstämmelse med vad de sakkunniga föreslagit synas övergångsbestämmelserna böra givas den innebörden, att de nya bestämmelserna om civilanställningsförmåner av olika slag erhålla tillämpning i anslutning till kontraktperiod som börjar löpa efter den 30 juni 1945.

Chefen för finansdepartementet torde komma att i annat sammanhang upptaga frågan om de ändringar i manskapsavlöningsreglementet som föranledas av bifall till vad jag nu föreslagit, vilket i sammandrag innebär följande.

1. Avskedspremie och övergångsersättning ha till syfte att för förutvarande fast anställda tillhörande löneplan Ma i manskapsavlöningsreglementet underlätta övergången till annan verksamhet. För erhållande av dylik förmån kräves dock, att vederbörande minst sex år haft manskapsanställning inom försvaret.

2. *Avskedspremie* tillkommer den som avgår från manskapsanställning utan att erhålla militär eller civilmilitär beställning med pensionsrätt enligt allmänna tjänstepensionsreglementet och utgör 500 kronor vid minst sex års manskapsanställning för att ökas med 100 kronor för varje ytterligare år, dock högst till 800 kronor.

Avskedspremie utbetalas från det förband där fast anställning senast innehafts.

3. *Övergångsersättning* utgår dels till den som i civil anställning erhåller lägre lön än den i militärtjänsten senast uppburna och dels till den som efter avgång från militärtjänsten blir arbetslös. För tillträde av civil anställning å annan ort än den militära förläggningsorten må för gäldande av flyttningkostnad, för vilken ersättning icke utgår enligt gällande författning, erforderlig del av övergångsersättningen tagas i anspråk. Härjämte må, efter prövning av anställningsbyrån, till den som etablerar sig såsom egen företagare utgå övergångsersättning i form av engångsbelopp.

Övergångsersättningens maximibelopp motsvarar antalet anställningsår — dock högst 12 år — multiplicerat med den senast uppburna militära månadslönen (ersättning för naturaförmåner inräknad) samt med tillägg av 100 kronor för varje år, varmed manskapsanställningen överstigit sex år, dock högst med 600 kronor.

Rätten till övergångsersättning kvarstår under tre år efter avskedet.

Utbetalning av övergångsersättning sker genom försvarets anställningsbyrå.

Vid utbetalning av övergångsersättning såsom utfyllnad av civil lön kontrollerar anställningsbyrån, att ersättningsökandens civila lön utgör den gängse för med honom likställda.

Om lämplig civilanställning icke erhålles utan arbetslöshet föreligger utbetalas månatligen 90 % av den senast uppburna militära månadslönen så länge övergångsersättningens belopp därtill lämnar tillgång. Anställningsbyrån tillser, att den avgångne är anmäld hos arbetsförmedlingen såsom arbetssökande och icke kunnat anvisas lämplig anställning.

Det lärers få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela de närmare bestämmelser i ämnet, som finnas erforderliga.

Utbildning i civilianställningssyfte.**Tidigare åtgärder.**

I proposition till 1925 års riksdag (nr 50) angående försvarsväsendets ordnande berördes frågan om en förbättrad utbildning för det fast anställda manskapet företrädesvis med hänsyn till rekryteringsförhållandena. Det framhölls därvid som nödvändigt, att den militära utbildningen ordnades på sådant sätt, att den fast anställde vid anställningens slut ägde största möjliga förutsättningar att bereda sig en framtid i det civila livet. Med anledning av propositionen uppdrog 1925 års riksdag vissa riktlinjer för en förbättrad undervisning i allmänbildande ämnen i manskaps- och underofficersskolor, och dessa riktlinjer kommo sedermera att följas. Efter förslag av en år 1929 tillkallad civilianställningskommitté ha sedan år 1934 särskilda poliskurser för underbefäl årligen, i den mån den förstärkta försvarsberedskapen icke lagt hinder i vägen, varit anordnade vid statens polisskola. Sedan den år 1934 införda anställningen över stat skapat ekonomiska förutsättningar för de avgående att genomgå särskilda civilianställningskurser, ha även andra sådana än de nämnda poliskurserna i vissa fall varit centralt anordnade, såsom handelskurser och, för ett mindre elevantal, kurser vid generalstabens fotografiska centrallaboratorium och Stockholms stads hälsovårdsnämnd. På förslag av 1934 års civilianställningssakkunniga tillkom medgivande, att från den 1 juli 1934 den särskilda anslagsposten till rekryteringsmedel skulle, i den mån den icke åtginge till utgifter för manskapsrekryteringen, få vid vederbörligt truppförband användas för vidtagande av vissa civilianställningsåtgärder. Sålunda disponibla medel ha i en del fall använts för anordnande av civilianställningskurser vid förbanden. Såsom exempel på denna verksamhet, vars omfattning varit ringa, kunna nämnas kurser för utbildning av fastighetsförvaltare och portvakter samt kontors- och svetskurser. Det särskilda utskottet för behandling av försvarsfrågan vid 1936 års riksdag (utlåtande nr 1) förordade ett årligt anslag av 40 000 kronor för anordnande av särskilda kurser i civilianställningssyfte. För budgetåret 1937/38 anvisades emellertid av det beräknade beloppet endast 25 000 kronor. På grund av den förstärkta försvarsberedskapen har anslaget sedermera icke kunnat utnyttjas för avsett ändamål, och för närvarande finnas — trots minskat årligt anslag — icke obetydliga reserverationer.

De sakkunniga.

Allmänna synpunkter. Under framhållande av att den undervisning i allmänbildande ämnen, som numera ingår i manskapsskolorna, är av betydligt större omfattning än tidigare och att de fast anställda genom denna undervisning erhålla en allmän skolunderbyggnad, som är värdefull även för civilianställning, förordade de sakkunniga, att som ett led i civilianställningsåtgärderna och rekryteringsarbetet anordnas en fortgående saklig upplysningsverksamhet för att bibringa allmänheten kännedom om undervisningens art och omfattning. Härvid hänvisas till att ett icke obetydligt antal befattningar av olika slag vid statliga och kommunala verk samt inom näringslivet är av sådan

art, att på innehavaren icke ställas krav på speciella yrkeskunskaper. I detta sammanhang erinra de sakkunniga om att den militära underofficersutbildningen hittills betraktats som en avsevärd merit vid sökande av civilianställning och att denna utbildning fått betydelse ur civilianställningssynpunkt därigenom, att antalet årligen underofficersutbildade fast anställda varit större än som kunnat beredas fortsatt anställning inom försvaret. Efter att ha framhållit, att antalet elevplatser vid försvarets läroverk, där den allmänbildande undervisningen i fråga kommer att bedrivas, är så begränsat, att antalet utbildade i allmänhet icke kommer att överstiga det för underofficersrekryteringen erforderliga, förorda de sakkunniga, att till prövning upptages frågan i vad mån antalet elevplatser i försvarets läroverk och underofficersskolorna kan utökas utöver det i 1942 års försvarsbeslut förutsatta.

Emellertid är, framhålla de sakkunniga, konkurrensen om arbetstillfällen av den art, att särskilda yrkeskunskaper icke erfordras, mycket stor och flertalet fast anställda måste förväntas bli hänvisade till arbetsområden, där de allmänna kvalifikationerna kräva komplettering med viss kunnsighet i yrket. En lösning av civilianställningsfrågan måste därför enligt de sakkunnigas mening sökas företrädesvis genom att de avgående eller avgångna fast anställda bibringas för anställning inom civilt förvärvsområde erforderliga yrkeskunskaper. Det framhålles, att vissa möjligheter härutinnan öppnats genom den vid förbanden bedrivna frivilliga fritidsundervisningen. Emellertid lär det enligt de sakkunnigas mening vara nödvändigt att i den ena eller andra formen anordna särskild yrkesutbildning för fast eller f. d. fast anställt manskap.

Frivillig fritidsundervisning. De sakkunniga ha lämnat en redogörelse för tillkomsten av de nuvarande bestämmelserna för den frivilliga fritidsundervisningen och de hittills vunna erfarenheterna av denna, därvid de anfört följande.

I propositionen nr 210 till 1942 års riksdag angående den fortsatta utbyggnaden och organisationen av landets försvarskrafter anmälde Kungl. Maj:t jämväl frågan om personalvården inom försvaret med utgångspunkt från det av 1940 års militära socialvårdskommitté den 25 oktober 1941 avgivna betänkandet med förslag angående soldatvården. Socialvårdskommittén hade därvid bland annat föreslagit, att frivillig fritidsundervisning borde anordnas för de värnpliktiga, och framhållit, att som en följd av den ettåriga utbildningstiden goda möjligheter syntes föreligga för ordnande av en fritidsundervisning med det dubbla syftet att gagna den militära andan och höja de värnpliktigas bildningsnivå. I fråga om ämnesvalet för den frivilliga fritidsundervisningen hade socialvårdskommittén understrukit, att undervisningen i första hand borde omfatta praktiska ämnen med anknytning till de värnpliktigas yrkesintressen, dock utan att utrymmet härigenom inskränktes för undervisning i samhällskunskap och andra mera teoretiskt betonade ämnen.

Föredragande departementschefen fann sig böra förorda, att möjlighet till fritidsundervisning bereddades sådana värnpliktiga, som under värnpliktsutbildningen önskade förbättra sina kunskaper, och förutsatte, att samma möjligheter skulle beredas fast anställt manskap. Utbildningen syntes om möjligt böra bedrivas med anknytning till förläggningens läroanstalter och folkbildningsinstitutioner. Det moderna folkbildningsarbetets metoder borde

i största möjliga utsträckning komma till användning. Socialvårdskommitténs förslag syntes kunna tjäna till ledning vid den närmare utformningen av fritidsundervisningen. Detaljerna borde bestämmas av Kungl. Maj:t. Tills vidare räknades med ett anslagsbehov av 200 000 kronor per år. Deltagarna i den frivilliga fritidsundervisningen borde själva erlægga en mindre avgift. Riksdagen godkände Kungl. Maj:ts förslag i här ifrågavarande delar.

Frivillig fritidsundervisning har försöksvis bedrivits vid förbanden under åren 1942—43 och 1943—44. De grundläggande bestämmelserna i ämnet ha utfärdats av Kungl. Maj:t och erforderliga anvisningar av chefen för försvarsstaben. Enligt de för utbildningsåret 1943—44 gällande bestämmelserna har elevantalet sammanlagt fått uppgå till högst 25 % av i tjänst varande personal. Om antalet anmälda elever av det fast anställda manskapet överstigit 10 % av de i tjänst varande, har elevantalet av denna kategori icke fått begränsas under den sistnämnda procentsiffran.

Enligt de utfärdade anvisningarna har vid undervisning i kurser ansetts lämpligt att i första hand ta sikte på en blandad teoretisk och praktisk utbildning i t. ex. sådana ämnen som byggnadskonst med snickeri, mekanik med metallslöjd, teoretisk och praktisk motorlära, jordbruksundervisning med motor- och maskinlära för jordbrukare, undervisning i bokföring och korrespondens med skrivmaskins- och räknemaskinsutbildning m. m.

De sakkunniga ha erfarit, att något över 2 000 fast anställda under utbildningsåret 1943—44 deltagit i den vid förbanden anordnade frivilliga fritidsundervisningen. Deltagarantalet av denna kategori kan betecknas som stort och uppgår till omkring 10 % av det sammanlagda antalet fast anställt manskap.

De sakkunniga ha funnit den frivilliga fritidsundervisningen innefatta förutsättningar att bibringa det fast anställda manskapet ur civilanställningssynpunkt lämpliga kunskaper och färdigheter men ansett vissa organisatoriska åtgärder utöver de redan vidtagna vara erforderliga, i vilket hänseende de anfört följande.

Såsom den frivilliga fritidsundervisningen hittills varit organiserad ha värnpliktiga och fast anställt manskap i stor utsträckning sammanförts i gemensamma kurser. I och för sig kan intet vara att erinra häremot, men med hänsyn till att det fast anställda manskapet i allmänhet under flera år i följd har möjlighet att deltaga i den frivilliga fritidsundervisningen, synes det de sakkunniga böra tagas under övervägande att, där så ur andra synpunkter är möjligt, för denna kategori ordna särskilda undervisningsavdelningar. Härigenom kan den bedrivna undervisningen och utbildningen år från år påbyggas med hänsyn till de tidigare uppnådda resultaten och därigenom få avsevärt större betydelse för den enskilde än som för närvarande torde vara möjligt.

Ur de synpunkter, som de sakkunniga närmast ha att företräda, torde det vara ändamålsenligt, att undervisningen i kurser i första hand tager sikte på en blandad teoretisk och praktisk utbildning. Härigenom torde nämligen den frivilliga fritidsundervisningen för det fast anställda manskapet kunna få stor betydelse som en förberedelse för civilanställnings vinnande. De sakkunniga hålla visserligen före, att enbart deltagande i frivillig fritidsundervisning, även om densamma så organiseras, att elever tillhörande det fast anställda manskapet sammanföras i särskilda undervisningsavdelningar och undervisningen ordnas på längre sikt än som eljest är möjligt, icke kan vara tillfyllest för att säkerställa civilanställning åt någon större del av de årligen avgående, men anse dock, att undervisningen i fråga har avsevärd betydelse för den fortsatta undervisning och utbildning, som enligt de sakkunnigas mening bör ordnas för det fast anställda manskapet i anslutning till avskedstagandet från militärtjänsten.

Under åberopande av det anförda ha de sakkunniga föreslagit, att den frivilliga fritidsundervisningen organiseras på sådant sätt, att de fast anställda genom kontinuerligt deltagande i denna undervisning beredas tillfälle att efter hand förbättra sina kunskaper och färdigheter i ämnen, som kunna vara av betydelse ur civilanställningssynpunkt. Härvid har förutsatts, att försvarrets anställningsbyrå beredes tillfälle att avgiva förslag angående för undervisningen lämpliga ämnen. För anordnandet av denna undervisning bör enligt de sakkunnigas mening öppnas möjlighet att disponera erforderliga medel från det för närvarande å riksstaten upptagna anslaget för civilanställnings befrämjande eller det anslag som sedermera kan komma att ersätta detta.

Yrkesutbildning. De sakkunniga ha framhållit, att den militära tjänstgöringen medför individuellt sett mycket olika förutsättningar för de fast anställda att erhålla civila anställningar, i vilka krävas yrkeskunnighet, samt att såsom grundförutsättning för civilanställningsåtgärder av olika slag bör uppställas, att alla avgående med jämförlig anställningstid genom kompensationsåtgärder såvitt möjligt ställas i lika gynnsamt utgångsläge, då det gäller att finna en för framtiden tryggad försörjning. De sakkunniga ha därför funnit angeläget, att i fall, där militärtjänsten icke medfört yrkeskunskaper av värde för civilt arbete, en effektiv yrkesutbildning i civilanställningssyfte kommer till stånd. För genomförande av en sådan yrkesutbildning bör enligt de sakkunniga å ena sidan ifrågakomma individuell inplacering i statliga och kommunala verkstäder samt företag inom näringslivet ävensom i befintliga undervisningsanstalter. Å andra sidan föreslås, att civilanställningsorganen givas möjlighet att i anslutning till undervisningsanstalter eller fristående anordna särskilda utbildningskurser.

Individuell inplacering av f. d. fast anställda i produktivt arbete på fabriker eller verkstäder i och för yrkesutbildning har ansetts böra ifrågakomma endast under förutsättning, att avtalsenlig lön utgår. Medan svårigheter härutinnan befarats i fråga om enskilda företag har det däremot ansetts möjligt att vid statliga företag finna lämplig form för praktikantanställning förenlig med gällande avtalsbestämmelser. Såsom lämpliga utbildningsanstalter ha nämnts tekniska läroanstalter, handelsskolor, navigationsskolor, verkstadsskolor samt möjligen skolor för jordbruks- och skogsbruksundervisning. Det har synts böra ankomma på anställningsbyrån att pröva lämpligheten av de olika kurserna. De ekonomiska problem, som sammanhånga med att utbildningen i denna form stundom kan bliva av längre varaktighet än i särskilt anordnade kurser, ha upptagits i samband med kostnadsberäkningen för de senare.

Särskilda utbildningskurser i civilanställningssyfte ha, såsom förut anförts, redan tidigare anordnats såväl centralt som lokalt vid skilda förband. De sakkunniga förorda, att denna verksamhet, som under krigsåren ägnats mindre uppmärksamhet, snarast möjligt återupptages i ökad omfattning och framför allt förberedes för att i erforderlig utsträckning kunna på ett ändamålsenligt sätt genomföras, då förhållandena åter medföra normal avgång bland det fast anställda manskapet. Såsom exempel på lämpliga kursämnen ha de sakkunniga nämnt maskinskrivning, bokföring, stenografi, kontorsmaskinskötsel,

chaufförsutbildning, värmeledningsskötsel, skötsel av ånganläggningar, svetsning, avvägning, stakning, betongarbeten, vägbyggnad, elektrisk installation, matlagning, hälsovård, bostadshygien samt skogsutbildning. Det har även syns de sakkunniga angeläget, att medel ställas till anställningsbyråns förfogande för anordnande av specialiserad utbildning inom de mekaniska verkstadsyrkena i samarbete med militära verkstäder och verkstadsskolor eller i särskilt för ändamålet anordnade skolverkstäder.

Den centrala ledningen av de särskilda utbildningskurserna ha de sakkunniga funnit böra handhas av försvarets anställningsbyrå under medverkan av överstyrelsen för yrkesutbildning eller andra statliga myndigheter, som eljest utöva ledningen av yrkesutbildningen inom vederbörande yrkesområde. Frågan om hur den lokala ledningen lämpligen skall ordnas har ansetts böra bliva beroende av omständigheterna i de olika fallen. Sålunda ha kurser inom befintlig läroanstalt ansetts böra stå under skolstyrelsens och rektors ledning, medan kurser vid förbanden ansetts böra ställas under ledning av förbandschefen med biträde av särskild av anställningsbyrån förordnad kursföreståndare och planläggas i samarbete med förbandets civilanställningsnämnd.

I detta sammanhang ha de sakkunniga berört frågan om kontrollen över den ekonomiska förvaltningen för kurserna och därvid anfört följande.

Kostnaderna för undervisningens ordnande och bedrivande torde helt böra täckas av medel, som för ändamålet ställts till anställningsbyråns förfogande. Det blir då nödvändigt, att effektiv kontroll över den ekonomiska förvaltningen av respektive kurser kan utövas av byrån. Samtidigt bör emellertid tillses, att sådana former för denna kontroll komma att tillämpas, att byråns personalbehov för densamma ej blir större, än vad som oundgängligen erfordras. En central detaljgranskning av räkenskaperna skulle medföra en betungande arbetsbörda för byrån. I den mån så kan ske utan eftersättande av kontrollens effektivitet bör därför sådan detaljgranskning undvikas. Detta synes möjligt i fall, då kurs ordnas i anslutning till visst företag eller befintlig läroanstalt. I sådant fall bör före kursens igångsättande överenskommelse kunna träffas mellan anställningsbyrån och företaget eller läroanstalten, varigenom vissa kostnader såsom hyra för lokaler och utrustning, uppvärmning, belysning etc., allmän förbrukningsmateriel samt administration fixeras till vissa belopp, medan övriga kostnader, t. ex. avlöning till lärare och bidrag till nyanskaffning av verktyg m. m. maximeras till skäligen högstbelopp, vilka utanordnas endast i den mån havda kostnader styrkas genom räkenskapsutdrag.

I stort sett samma system torde kunna tillämpas vid kurser, som ordnas vid förbanden. Principen bör härvid vara, att endast verkliga utgifter, föranledda av kursverksamheten, skola ersättas av anställningsbyråns medel.

Därest kurser ordnas i anställningsbyråns direkta regi, blir en arbetskrävande central detaljkontroll över ekonomien oundviklig. Skulle denna form av kursverksamhet behöva få någon mera betydande omfattning, måste på grund härav anställningsbyråns personaluppsättning förstärkas.

Utgående från principen att de avgående böra ställas i ett i möjligaste mån jämbördigt utgångsläge vid starten i det civila förvärvsarbetet, ha de sakkunniga funnit en lämpligt avvägd kompensation för dem, som i civilanställningssyfte nödgas genomgå särskild kurs, kunna anses nådd, om kursdeltagarna jämte visst beklädnadsbidrag erhålla fritt vivre eller motsvarande

kontantbidrag. Vid kurser som anordnas vid förband och eljest då så låter sig göra har vivre ansetts kunna utgå in natura genom förbandet. För bedömande av kostnaderna för kosthåll och bostad i övriga fall ha de sakkunniga till jämförelse med kostnaderna vid internatförläggning vid verkstads-skolor och andra skolformer gjort följande beräkningar.

I en nyligen verkställd utredning, baserad på uppgifter, som inhämtats från de olika internatskolorna, har överstyrelsen för yrkesutbildning påvisat, att genomsnittskostnaderna för elevernas inackordering vid elva redovisade verkstads-skolor med elevinternat uppgå till 64 kronor per elev och månad. Motsvarande kostnader vid exempelvis folkhögskolor och lantmannaskolor äro i medeltal något högre.

I detta sammanhang må erinras om att stipendier till elever i verkstads-skolorna för viss arbetslös ungdom uppgå till högst 60 kronor i månaden. Merendels åtnjuta eleverna i dessa skolor dessutom kommunala bidrag i någon form. Vid övriga yrkesundervisningsanstalter och vid folkhögskolor äro stipendierna maximerade till 45 kronor i månaden.

Den genomsnittliga utgiften för komplettering av beklädnadsutrustningen för en minderårig elev i en arbetslöshetskurs har överstyrelsen uppskattat till minst 11 kronor i månaden, under förutsättning att han vid inträdet i kursen har viss nödig klädustrustning. Sammanlagt skulle alltså kostnaden för kosthåll, rum och kläder belöpa sig till minst 75 kronor i månaden, under förutsättning att internatförläggning kan ordnas.

Med hänsyn till att i här förevarande fall kursdeltagarna icke äro minderåriga, torde kostnaderna såväl för mat som för kläder bliva större. Därtill kommer att internat icke alltid torde kunna ordnas, i varje fall icke av samma permanenta natur, som överstyrelsen kunnat räkna med. De sakkunniga finna det därför motiverat att uppskatta genomsnittskostnaden för vivre till lägst 70 kronor och för beklädnadskomplettering till 15 kronor per månad.

Med stöd av dessa beräkningar ha de sakkunniga föreslagit, att understöd i form av stipendier å 85 kronor per månad må utgå till kursdeltagare, som under kurstiden har att bekosta sin inkvartering och förplägnad. Vid särskilt anordnade kurser, vilka beräknas bliva relativt korta, förutsättes stipendium skola utgå under hela kurstiden. I de fall, då vederbörande med anställningsbyråns medgivande deltagar i ordinarie kurs vid läroanstalt, har tiden för åtnjutande av stipendium ansetts böra begränsas, förslagsvis till högst ett år. För rätt till stipendier över huvud har förutsatts en anställningstid av minst fem år.

Kostnader. I fråga om kostnaderna för yrkesutbildningen ha de sakkunniga, som framhållit svårigheten att för närvarande bedöma vilken omfattning kursverksamheten bör givas, ansett sig böra förslagsvis räkna med ett årligt antal kursdeltagare av omkring 800. Utgående från en kurslängd av i genomsnitt 6 månader och ett elevantal av 15 i varje avdelning har antalet erforderliga läraravdelningar beräknats till omkring 55. Kostnaderna för lokaler med värme, lyse och städning ha uppskattats till 1 000 kronor för varje avdelning eller således sammanlagt 55 000 kronor. Övriga kostnader, avseende bland annat lärarlöner, ha beräknats till i genomsnitt 550 kronor per deltagare eller alltså sammanlagt 440 000 kronor. Totalkostnaderna ha sålunda uppskattats till 495 000 eller i runt tal 500 000 kronor. Det har för-

ordats, att de kostnadsbesparingar som kunde uppkomma genom anordnande av kurser vid försvarets egna verkstadsskolor och verkstäder skulle få användas för att vid behov inrätta skolverkstäder, därvid emellertid fråga om inrättande av sådan verkstad ansetts böra underställas Kungl. Maj:ts prövning. Kostnaderna för stipendier och understöd i annan form skulle enligt ovan angivna förutsättningar i fråga om stipendiebelopp, antal kursdeltagare och kurslängd komma att uppgå till 408 000 kronor. Antalet av dem som med anställningsbyråns medgivande komme att delta i ordinarie kurser vid läroanstalt har uppskattats till 200 om året, och då tiden för åtnjutande av stipendium i sådana fall tänkts utsträckt till ett år skulle stipendiekostnaderna för denna kategori komma att belöpa sig till 204 000 kronor. Det för stipendier erforderliga sammanlagda beloppet skulle således komma att uppgå till i runt tal 600 000 kronor om året.

Yttranden.

De av de sakkunniga förordade åtgärderna till underlättande för det fast anställda manskapet att erhålla civilianställning genom anordnande av särskild utbildning i sådant syfte ha i stort sett lämnats utan erinran i remissyttrandena. I några speciella frågor, beträffande underofficersutbildning för främjande av civilianställning samt storleken av de föreslagna stipendiebeloppen, ha olika meningar yppats.

Av mera allmänna uttalanden i utbildningsfrågan må följande i korthet återgivas.

Chefen för flygvapnet har funnit särskilda omskolningskurser icke kunna förläggas till flygvapnets verkstäder utan att reparation och underhåll av flygmaterielen i hög grad menligt påverkas. Under framhållande tillika, att för rekrytering av yrkesarbetare vid flygvapnets verkstäder inrättats en särskild lärlingsskola, har chefen för flygvapnet därför bestämt avstyrkt, att omskolningskurser anordnas vid flygvapnets verkstäder.

Försvarets civilförvaltning har ifrågasatt, om icke vissa fördelar i civilianställningshänseende skulle kunna vinnas genom bestämmelser, att genomgång av manskapsskola skall anses motsvara genomgång av viss klass i realskola, och angivande härav i betygen från manskapsskolorna. En förutsättning för en sådan anordning har synts civilförvaltningen vara, att studierna vid manskapsskolorna ställas under inspektion ur allmän skolorganisatorisk synpunkt. Civilförvaltningen har även ifrågasatt, huruvida icke ur rent militär synpunkt vissa fördelar kunde vara att vinna genom mera enhetliga normer för stamskoleundervisningen. Dessa frågor ha synts civilförvaltningen böra göras till föremål för särskild utredning under medverkan av försvarsgrenarnas studierektorer.

Försvarets fabriksstyrelse har förklarat sig icke ha något att i och för sig erinra mot att yrkesutbildningen delvis förläggas till försvarets egna verkstäder och fabriker men framhållit, att fabriksstyrelsen såsom affärsdrivande verk icke bör belastas med kostnader för denna utbildning annat än i den mån den arbetskraft som blir föremål för utbildningen kan effektivt utnyttjas i fabriksverkets drift.

Järnvägsstyrelsen, som funnit en lämplig omskolning vara av största betydelse för såväl verket som den militäranställda, har förordat samarbete i hithörande frågor mellan försvarets anställningsbyrå och statens järnvägar.

Överstyrelsen för yrkesutbildning har framhållit att, då ett relativt stort antal av de fast anställda rekryteras från jordbruksbefolkningen, det synes vara ett intresse att söka återföra en del av dem till jordbruket. Överstyrelsen har därvid tänkt sig bland annat möjligheten att med utnyttjande av övergångsersättning och värnpliktslån bereda dem en ställning som egna företagare. Jordbruksundervisning vid fritidskurser och individuell inplacering vid skolor för jordbruksundervisning förordas, om därmed en övergång till jordbruket och dess binärningar kan befrämjas. Överstyrelsen har vidare uttalat, att man icke bör i större omfattning inrikta sig på ordnandet av särskilda omskolningskurser som fordra dyrbar maskin- och verkstadsutrustning, förrän bättre överblick än för närvarande vunnits över möjligheterna att på denna väg placera de avgående. Härjämte har överstyrelsen framhållit att, ehuru det kunde ifrågasättas, om icke kursverksamheten borde handhas av överstyrelsen, skäl föreligga jämväl för den av de sakkunniga förordade anordningen samt att överstyrelsen, utgående från att den fackligt-pedagogiska ledningen av kurser inom dess verksamhetsområde skall handhas av överstyrelsen, funnit tillräckliga skäl icke föreligga att föreslå någon ändring av de sakkunnigas förslag i förevarande del.

Kooperativa förbundet har i likhet med överstyrelsen för yrkesutbildning förordat större beaktande av jordbrukets behov av arbetskraft vid uppgörande av planer och förslag till kurser. Förbundet har även understrukit lämpligheten av att brevscoleundervisningen ges större plats i utbildningsarbetet och framhållit, att denna studieforms möjligheter till yrkesutbildning icke synas ha tillräckligt beaktats av de sakkunniga. Därjämte har ifrågasatts, om icke genom de sakkunnigas auktorisation ämnet stenografi såsom lämpat för kontorister kan komma att övervärderas.

De sakkunnigas förslag i fråga om yrkesutbildning har givit *försvarsväsendets underbefälsförbund* anledning till uttalandet, att civilianställningsfrågans lösning i främsta rummet måste sökas på denna väg, i samband varmed förbundet förutsatt, att denna utbildning anpassas efter arbetsmarknadens förhållanden och i anledning därav kan föranleda ökat anslagsbehov.

Av de sakkunniga ifrågasatt utökning av antalet elevplatser i försvarets läroverk och underofficersskolorna utöver det i 1942 års försvarsbeslut förutsatta ha *chefen för försvarsstaben* och *statskontoret* förklarat sig icke kunna tillstyrka, medan däremot *försvarsväsendets underbefälsförbund* — under hänvisning till att syftemålet för arméns underofficersskola angivits vara, bland annat, att öka förutsättningarna för det avgående fast anställda manskapet att inom civila yrkesområden finna en tryggad framtid — starkt understrukit behovet av den av de sakkunniga ifrågasatta utökningen av elevantalet i nämnda läroverk och skolor.

I fråga om de föreslagna stipendiebeloppen har *försvarets civilförvaltning* ifrågasatt, huruvida icke dessa få anses väl höga i betraktande av

den övergångsersättning vederbörande i allmänhet torde komma att uppbära. *Statskontoret* har funnit betänkligheter föreligga mot att i förevarande fall medgiva stipendier till högre belopp än de som högst må tillkomma elever vid verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom. *Svenska bankföreningen* har som sin uppfattning framhållit, att de beräknade kostnaderna för yrkesutbildning inberäknat de föreslagna stipendierna synas vara påfallande höga, och ansett det med hänsyn till kostnaderna även böra tagas under öfvervägande, huruvida icke den dubbla förmånen av övergångsersättning och stipendier borde medgivas endast i sådana undantagsfall, då särskilt behov därav föreligger. Däremot har *överstyrelsen för yrkesutbildning*, under hänvisning till egna utredningar rörande kostnaderna för inkvartering i internatförläggning, funnit stipendiebeloppens storlek icke överstiga vad som kan anses vara skäligt.

Vad slutligen angår rätten till stipendier har *chefen för försvarsstaben*, under åberopande av att benägenheten hos de fast anställda att kvarstå längre i tjänst bör ökas, ansett rätten till stipendier icke böra inträda tidigare än rätten till övergångsersättning eller således först efter sex års tjänst.

*Departements-
chefen.*

I det föregående har jag givit uttryck åt den uppfattningen, att civilanställningsfrågan bäst löses, om de avgående fast anställda genom egen kompetens bliva eftersträvansvärda på arbetsmarknaden. Sådan kompetens torde kunna beredas *dels* genom den militära utbildningen såsom sådan, *dels* genom den efterföljande utbildning som genom statsmakternas försorg anordnas.

I likhet med de sakkunniga vill jag framhålla, att den allmänbildande undervisning, som nu ingår i den *militära utbildningen* och som under de senare åren erhållit vidgad omfattning, är ägnad att bereda de fast anställda en för civilanställning värdefull skolunderbyggnad. Denna undervisning, som erhålles utan kostnad för de fast anställda, leder till en allmänbildningsnivå, i stort sett motsvarande tredje klassen i femårig realskola, och ingår som ett led i civilanställningsåtgärderna, vars betydelse icke får underskattas. Undervisningen kompletteras genom frivillig fritidsundervisning, som inom ramen för tillgängliga medel står öppen för alla fast anställda. Denna frivilliga undervisning är i hög grad praktiskt inriktad, och det står klart, att det på denna väg bör vara möjligt för de om sin framtid måna att utan särskild kostnad redan under den militära utbildningstiden skaffa sig ett gott underlag för övergång till civil anställning. Mycket tyder dock på att värdet av denna obligatoriska respektive frivilliga undervisning, som kompletterar den allmänna skolundervisningen, icke ännu har i tillräcklig grad insetts. Jag delar därför de sakkunnigas uppfattning, att en saklig upplysningsverksamhet bör anordnas — lämpligen genom anställningsbyråns försorg och med anlitande av de medel, som ställas till dess förfogande — för att sprida kännedom om undervisningens art och omfattning.

Försvarets civilförvaltning har ifrågasatt, huruvida icke bestämmelser borde meddelas av innebörd, att genomgång av manskapsskola skall anses

motsvara genomgång av viss klass i realskola och att anteckning härom skall ske i betyg från manskapsskola. En dylik anordning torde förutsätta ett enhetliggörande av manskapsundervisningen inom de skilda försvarsgrenarna. I vad mån detta kan och bör ske är vanskligt att utan närmare utredning bedöma. Vid betygsgivningen kunna vissa svårigheter förutses med hänsyn till den differentiering i undervisningen som betingas av olikheter i elevernas kunskapsmått vid inträdet i manskapsskolorna. Då ett genomförande av förslaget emellertid kan antagas bliva av värde för det avgående manskapet vid sökande av civilianställning, synes frågan böra närmare övervägas.

De sakkunniga ha förordat, att till prövning skulle upptagas frågan i vad mån antalet elevplatser i försvarets läroverk och underofficersskolorna kan ökas utöver det i 1942 års försvarsbeslut förutsatta i syfte att därigenom bereda möjlighet för vissa fast anställda att förskaffa sig den allmänna merit vid civilianställning, som underofficersutbildning utgör. Ehuru jag ansluter mig till den tankegång, som ligger till grund för detta förslag, kan jag för närvarande icke förorda, att förslaget genomföres. Det nuvarande antalet platser å realskolelinjen vid försvarets läroverk har bestämts med hänsyn bland annat till ekonomiska överväganden. Undervisningens värde ur civilianställningssynpunkt måste vid dessa anstalter, som inrättats i syfte att utbilda ett för rekryteringen erforderligt antal underofficerare, bliva ett andrahandsintresse. Skulle emellertid utvecklingen leda dithän, att elevplatser kunna utan särskilda organisatoriska åtgärder ställas till förfogande utöver dem, som beräknas för underofficersrekryteringen, har jag intet att erinra mot att den av de sakkunniga berörda frågan då upptages till övervägande.

Vad de sakkunniga anfört rörande ordnandet av den frivilliga fritidsundervisningen ger mig icke anledning till erinran. En differentiering av undervisningen på särskilda avdelningar — för värnpliktiga respektive för fast anställda — bör alltså enligt min mening försökas i den mån tillgängliga medel det medgiver. Det synes lämpligt, att anställningsbyrån beredes tillfälle att giva sin mening till känna vad beträffar urvalet av för manskapsundervisningen lämpliga ämnen.

Den *efterföljande yrkesutbildning*, som enligt det föregående anordnats för fast anställda, vilka stå i begrepp att lämna militärtjänsten, har hittills — delvis på grund av rådande förhållanden — icke kunnat i tillräcklig omfattning komma till stånd. I den mån så ändå skett har utbildningen inriktats på ett fåtal begränsade verksamhetsområden. De sakkunniga ha nu föreslagit, att denna utbildning skall effektiviseras och konsekvent bedrivas *dels* genom individuell inplacering av avgående fast anställda i befintliga verkstäder och undervisningsanstalter, *dels* genom upprättande av särskilda utbildningskurser — i anslutning till befintliga undervisningsanstalter i den mån så kan ske.

Att en utvidgad och förbättrad yrkesutbildning i civilianställningssyfte bör anordnas, finner jag tydligt. Mot de riktlinjer härför som uppdragits av de sakkunniga, synes i huvudsak intet vara att invända. Då det ligger i sakens natur att ett fastlåsande i detalj av utbildningens inriktning icke bör i detta

sammanhang ske — denna fråga måste få bedömas med beaktande av de från tid till annan växlande behoven — anser jag mig icke böra ingå på en närmare granskning av de sakkunnigas detaljförslag. Allenast må här framhållas följande.

Vad överstyrelsen för yrkesutbildning och kooperativa förbundet anfört i fråga om inriktande av de fast anställdas intressen på jordbruket och dess binärningar finner jag värt beaktande. Den av överstyrelsen berörda möjligheten att bereda före detta fast anställda ställning såsom egna företagare synes böra uppmärksammas. Brevskoleundervisning synes böra prövas. I största möjliga utsträckning böra vid yrkesutbildningen redan tillgängliga läroanstalter komma till användning. Om det ändock skulle visa sig erforderligt att upprätta särskilda kurser, bör så långt möjligt undvikas att anordna dessa på sådant sätt, att kostnadskrävande materielanskaffning blir erforderlig. Överhuvudtaget bör eftersträvas, att vid utbildningens planläggande undvika fasta utbildningsanordningar. Det kan nämligen icke vara välbetänkt att uppbygga en särskild mera omfattande organisation för tillgodo-seende av förevarande till storleken svårberäknliga utbildningsbehov.

Av samma skäl synes det mig naturligt att verksamheten ställes under ledning av det organ, som finnes inrättat för verksamhet av detta slag, nämligen överstyrelsen för yrkesutbildning, i den mån verksamheten faller inom dess arbetsområde. Härigenom torde yppas ökade möjligheter att på lämpligt sätt samordna verksamheten med den normalt bedrivna yrkesutbildningen. Självfallet böra dock försvarets organ, och speciellt försvarets anställningsbyrå, beredas möjlighet att öva inflytande på verksamhetens planläggning och bedrivande. I detta ämne torde bestämmelser få meddelas av Kungl. Maj:t. Såsom av det följande framgår bör vidare förutsättas, att sådan yrkesutbildning, som anordnas för i aktiv tjänst varande fast anställda, anordnas genom anställningsbyråns försorg.

De av de sakkunniga föreslagna stipendiebeloppen — 85 kronor i månaden, varav avsetts 70 kronor till vivre och 15 kronor till beklädnadskomplettering — ha i en del remissyttranden betecknats såsom väl höga, medan däremot överstyrelsen för yrkesutbildning funnit beloppen icke överstiga vad som kan anses skäligt. I denna del må hänvisas till att chefen för ecklesiastikdepartementet i 1945 års statsverksproposition (bilagan åttonde huvudtiteln, s. 519 ff.) förordat, att stipendier för elever vid yrkesundervisningsanstalterna må efter behovsprincip utgå med högst 75, 50 och 25 kronor per elev och månad i respektive behovsgrader, därvid förutsatts att stipendiebeloppen i de olika behovsgraderna skola differentieras ytterligare, så att en glidande stipendieskala erhålles. Särskilt bidrag till beklädnadskomplettering synes därvid icke ha beräknats. Då stipendier till f. d. fast anställd personal äro avsedda att utgå vid sidan av avskedspremie, synes mig bidrag till beklädnad i allt fall icke böra beräknas för denna personal. Jag föreslår med beaktande härav, att stipendier till f. d. fast anställda skola utgå enligt de av chefen för ecklesiastikdepartementet sålunda förordade grun-

derna för stipendier till elever vid yrkesundervisningsanstalterna. Vid behovsprövning i här avsedda fall synes hänsyn böra tagas å ena sidan till att f. d. fast anställda, som söka stipendier, i allmänhet nått relativt hög ålder och att många av dem äro familjeförsörjare men å andra sidan till att i många fall övergångsersättning utgår till sökanden. Dessa synpunkter torde böra beaktas vid meddelande av bestämmelser i ämnet. Bestämmandet av stipendiebeloppen enligt här angivna grunder kan med tillämpning i övrigt av de sakkunnigas beräkning av stipendiekostnaderna antagas medföra en kostnadsminskning av lägst 100 000 kronor.

Huruvida rätten till stipendier bör inträda såsom de sakkunniga föreslagit redan efter en tjänstetid av fem år eller, såsom chefen för försvarsstaben ansett, först efter sex års tjänst synes i viss mån tveksamt. Då emellertid erfarenheten givit vid handen, att flertalet fast anställda avgår efter utgången av första kontraktstiden — numera fyra år, bortsett från tid för anställning över stat under sex månader — finner jag de sakkunnigas förslag såsom innefattande en gradvis skeende övergång till de mera betydande förmånerna av avskedspremie och övergångsersättning böra givas företräde.

Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela erforderliga bestämmelser rörande villkoren för åtnjutande av stipendier liksom rörande utbildningsverksamheten i civilanställningssyfte i allmänhet.

Därest denna utbildningsverksamhet på här förordad sätt ställes under ledning av överstyrelsen för yrkesutbildning, synas erforderliga medel för kursverksamheten böra ställas till förfogande från de anslag, som för yrkesutbildning i allmänhet finnas uppförda under riksstatens åttonde huvudtitel. Däremot torde medel till bestridande av kostnaderna för stipendier böra upptagas under fjärde huvudtiteln. Chefen för ekklesiastikdepartementet torde komma att i annat sammanhang framlägga förslag om medelsanvisning till här avsedd kursverksamhet.

Organ för förmedling av civilanställning.

Företvarande organisation.

År 1899 organiserades vid dåvarande IV. arméfördelningen en civilanställningskommission med uppgift att förmedla anställningar åt uttjänt underbefäl vid arméfördelningens i Stockholm förlagda truppförband. Förslag om inrättande av ett centralt civilanställningsorgan för hela krigsmakten framlades sedermera vid upprepade tillfällen under 1900-talets första decennier av de olika utredningar, som under denna tid sysslade med civilanställningsfrågan. Dessa förslag ledde emellertid icke till någon statsmakternas åtgärd. På förslag av 1929 års civilanställningskommitté förordnade Kungl. Maj:t år 1931, att lokala civilanställningskommissioner skulle inrättas vid samtliga truppförband utom arméns förband i Stockholm. Civilanställningskommissionerna, vilka fortfarande bestå, ha till huvudsaklig uppgift att förmedla civil-

anställning åt respektive förbands avgående fast anställda manskap och bedriva viss allmän upplysningsverksamhet i civilanställningsfrågor. För Stockholms del ersattes, likaledes på förslag av nyssnämnda kommitté, den förut omnämnda, år 1899 tillkomna civilanställningskommissionen ävensom försvarsväsendets underbefälsförbands med hjälp av statsmedel bedrivna platsförmedling genom ett kungl. brev år 1932 av en särskild civilanställningskommission i Stockholm. I samband därmed nedlades de år 1931 inrättade civilanställningskommissionerna vid de i Stockholms närhet förlagda förbanden ur marinen och flygvapnet. Ett för hela försvarsväsendet gemensamt, centralt civilanställningsorgan inrättades enligt beslut av 1934 års riksdag. Detta organ, benämnt försvarsväsendets centrala civilanställningsbyrå, som från början hade endast provisorisk form erhöll enligt proposition till 1937 års riksdag en mera fast och permanent karaktär. På grund av de under försvarsberedskapen rådande särskilda förhållandena har civilanställningsbyrån sedan år 1940 varit inordnad i statens arbetsmarknadskommission. Genom beslut av 1944 års riksdag har denna byrå även tillagts uppgifter med avseende å rekryteringen av fast anställt manskap inom försvaret.

De sakkunniga.

De sakkunniga ha som sin uppfattning uttalat, att civilanställningsverksamheten i fortsättningen bör, liksom hittills, handhas av för ändamålet inrättade civilanställningsorgan, nämligen dels lokala organ och dels ett centralt organ.

Lokala civilanställningsorgan. Dessas verksamhet, som enligt vad de sakkunniga inhämtat hittills bedrivits med mycket olika effektivitet och på många håll praktiskt taget nedlagts, föreslås skola snarast möjligt återupptagas. Deras nuvarande sammansättning — en officer, en underofficer och ett underbefäl av manskapet — föreslås oförändrad. Emellertid böra enligt de sakkunnigas mening dessa organ erhålla i viss mån ändrade uppgifter och benämnas civilanställningsnämnder, en benämning som de sakkunniga funnit bättre svara mot deras uppgifter än den hittills använda. Civilanställningsnämndernas verksamhet har ansetts böra, liksom fallet varit med kommissionerna, stå under överinseende av vederbörande truppförbandschef.

Civilanställningsnämndernas uppgifter ha angivits böra väsentligen vara att tillhandahålla dels det centrala civilanställningsorganet och dels närmaste länsarbetsnämnd eller eventuellt annat arbetsförmedlingskontor upplysningar angående från förbandet avgående och avgånget manskap, som hos nämnden eller eljest anmält sig som sökande till civilanställning. I övrigt har det ansetts böra ingå i civilanställningsnämndernas åligganden att tillhandagå manskapet med råd och anvisningar i civilanställningsfrågor, att hos allmänheten sprida kännedom om innebörden och betydelsen av dessa frågor, att hålla sig underrättade om manskapets civila anställningsförhållanden och till det centrala civilanställningsorganet årligen insända uppgifter härom ävensom att beakta de råd och anvisningar för verksamheten som meddelas av nämnda organ.

Rörande civilanställningsnämndernas samarbete med det centrala civilanställningsorganet och den offentliga arbetsförmedlingen ha de sakkunniga anfört följande.

Det centrala organet förutsättes liksom hittills skola jämlikt bestämmelserna i det s. k. företrädesrättscirkuläret (SFS nr 505/1936) eller enligt de nya bestämmelser, som kunna komma att ersätta nämnda cirkulärs föreskrifter, komma att erhålla underrättelser rörande uppkommande behov av arbetskraft hos statliga myndigheter. Uppgifter om sålunda ledigamälda befattningar skola av centralorganet lämnas till civilanställningsnämnderna vid förbanden. Dessa böra ha att emottaga ansökningshandlingar från avgående manskap och f. d. manskap vid förbandet och att med eget yttrande rörande de sökandes lämplighet vidarebefordra dessa ansökningar till det centrala civilanställningsorganet, vilket skall ha att bearbeta från samtliga civilanställningsnämnder inkomna ansökningar och att med eget yttrande översända dessa till den myndighet, som anmält behovet av arbetskraft. Samma ordning avses skola tillämpas i fråga om anställningar hos andra arbetsgivare än statliga myndigheter, i den mån överenskommelser kunna träffas om anmälan till byrån vid uppkommande behov av arbetskraft.

Vidare bör det åligga civilanställningsnämnden att samarbeta med länsarbetsnämnden eller i särskilda fall, enligt anvisning av arbetsmarknadskommissionen, med visst avdelningskontor. Detta samarbete är av betydelse med hänsyn till anställningsmöjligheterna på den allmänna arbetsmarknaden. Då arbetsförmedlingen väsentligt utbyggt under senare år och dess verksamhet kommit att omspanna allt flera arbetsområden, blir ett utnyttjande av arbetsförmedlingens möjligheter till beredande av anställningar för uttjänt manskap av stor betydelse för civilanställningsfrågans lösning. Detta samarbete bör innebära följande. Då fast anställt manskap skall avgå ur tjänst vid förbandet, skall civilanställningsnämnden, därest den avgående icke har civilanställning att tillträda i anslutning till avskedet, upplägga »arbetssökandeblankett» för honom enligt av statens arbetsmarknadskommission fastställt formulär, som skall tillhandahållas nämnderna, samt översända denna blankett jämte betygsavskrifter m. m. till länsarbetsnämnden eller ifrågakommande arbetsförmedlingskontor. Härigenom får arbetsförmedlingen den arbetssökande registrerad hos sig på enklast möjliga sätt och kan även genom nämnden erhålla de ytterligare upplysningar, som kunna erfordras för bedömning av dennes lämplighet för anställningar, som ledigamälas till arbetsförmedlingen. Uppkommer tillfälle för arbetsförmedlingen att placera sådan anmäld sökande, bör han underrättas därom genom civilanställningsnämnden, därest han kvarstår i tjänst vid förbandet, men eljest direkt. När han vunnit anställning, förutsättes civilanställningsnämnden skola underrättas därom. Inom arbetsförmedlingen böra enligt de sakkunnigas mening dessa anställningsärenden handläggas av för uppgiften särskild avdelad tjänsteman, och denne bör också ha att inom länsarbetsnämnden (avdelningskontoret) handlägga ärenden rörande försvarets manskapsrekrytering. I den mån den inom arbetsförmedlingen nyinrättade särskilda tjänstemannaförmedlingen kan åläggas dessa särskilda uppgifter, torde denna enligt de sakkunnigas mening med fördel kunna utnyttjas. Skulle arbetet med de civilanställningssökandes placering och för manskapsrekryteringen bliva av den omfattning, att en särskild tjänsteman hos länsarbetsnämnden blir fullt sysselsatt med handläggningen av dylika ärenden, förutsätta de sakkunniga, att för dessa befattningar i första hand skola ifrågakomma personer, som innehaft anställning vid försvaret.

Vad särskilt angår förhållandena vid de förband i Stockholm och dess närhet för vilka den särskilda civilanställningskommissionen i Stockholm för närvarande handhar förevarande verksamhet föreslås, att denna kommission får tills vidare — i avvaktan på resultatet av den pågående utredningen rörande arbetsförmedlingens ställning och organisation — bestå med samma medelstillsdelning som för närvarande. Även vid de förband för vilka denna kommission är civilanställningsorgan föreslås inrättande av civilanställningsnämnder. I övrigt erforderliga föreskrifter förutsätts kunna meddelas efter förslag av det centrala civilanställningsorganet.

Centralt civilanställningsorgan. De sakkunniga föreslå, att det centrala civilanställningsorganet direkt underställes Kungl. Maj:t såsom ett självständigt organ och att dess nuvarande benämning, försvarsväsendets centrala civilanställningsbyrå, ändras till försvarets anställningsbyrå. I förra hänseendet ha de sakkunniga hänvisat till att det centrala civilanställningsorganet i vad gäller civilanställningsverksamheten har att syssla med en speciell personalkategori och utför arbetsuppgifter som kräva en ingående kännedom om militära anställnings- och utbildningsförhållanden m. m. samt i vad rör rekryteringsverksamheten genom kungörelsen den 26 maj 1944 angående manskaps och musikelevers anställning vid krigsmakten erhållit väsentligt vidgade uppgifter på detta område. Emellertid bör, framhålla de sakkunniga, det centrala civilanställningsorganet intimt samarbeta med den offentliga arbetsförmedlingen och dess ledning. I fråga om namnändringen har hänvisats främst till de ökade arbetsuppgifterna för manskapsrekryteringen.

Anställningsbyråns arbetsuppgifter i vad avser rekryteringsverksamheten ha såsom förut berörts närmare angivits i kungörelsen den 26 maj 1944 angående manskaps och musikelevers anställning vid krigsmakten.

Vad angår byråns civilanställningsverksamhet ha de sakkunniga framhållit, att denna bör avse dels de åligganden som för närvarande innehållas i den av Kungl. Maj:t den 17 december 1937 för byrån fastställda instruktionen och dels de ökade och nya uppgifter som föranledas av de sakkunnigas förslag till civilanställningsåtgärder. I sistnämnda hänseende erinra de sakkunniga om förslagen, att utbildningsverksamheten i civilanställningssyfte skall ledas av byrån till vars förfogande medel för verksamheten skola ställas, att samtliga ärenden som äga samband med utanordnande av övergångsersättning skola handläggas av anställningsbyrån samt att viss befattning med ärenden rörande värnpliktslån till f. d. fast anställda skall ankomma på byrån.

Överinseendet över anställningsbyrån bör enligt de sakkunnigas mening i fortsättningen liksom hittills utövas av en särskild styrelse. I denna har arbetsmarknadskommissionens ordförande och chef ansetts böra vara självskriven ordförande och såsom ledamöter ha föreslagits, liksom hittills, tre officerare, varav en från varje försvarsgren, en representant för underofficerarna och en för det fast anställda manskapet samt, med ändring av vad nu gäller, en representant för envar av överstyrelsen för yrkesutbildning, svenska arbetsgivareföreningen och landsorganisationen i Sverige. Ledamöter och suppleant för envar av dem böra enligt de sakkunniga förordnas av Kungl.

Maj:t för en tid av tre år. Styrelsens uppgifter ha ansetts böra vara att uppdraga riktlinjerna för byråns verksamhet samt avgiva framställningar och utlåtanden i ärenden av principiell natur. Man har räknat med att styrelsen skulle behöva sammanträda i regel en gång i månaden.

Personalen å anställningsbyrån utgöres enligt gällande personalförteckning av en föreståndare, tillika sekreterare och föredragande hos styrelsen, i lönegrad Eo 24, en förste kontorist, tillika redogörare, i Eo 10, ett kontorsbiträde i Eo 4 och ett extra kontorsbiträde i Ex 4 samt omfattar från den 1 oktober 1944 härjämte en sekreterare i Ex 24, som till den 1 januari 1945 varit halvtidsanställd men från sistnämnda tid har heltidstjänst å byrån. De sakkunnigas förslag upptager såsom tjänstemän å ordinarie stat en chef för byrån i lönegrad C 6, en kontorsskrivare i A 15 och en kansliskrivare, tillika registrator och redogörare, i A 11, såsom extra ordinarie tjänstemän en förste byråsekreterare i Eo 24, en byråsekreterare i Eo 21, en expeditionsvakt i Eo 6 och tre kontorsbiträden i Eo 4, ett kontorsbiträde i Ex 4 samt såsom arvodist en pensionerad underofficer.

Med avseende å de särskilda befattningarna ha de sakkunniga anført i huvudsak följande.

Vad först angår *chefstjänstemannen* vid byrån, skall han ha till uppgift att leda det dagliga arbetet och därjämte vara föredragande inför styrelsen och ordföranden. Man måste av denne tjänsteman fordra ingående kunskaper såväl om militära personal- och utbildningsförhållanden som också om anställnings- m. fl. förhållanden inom civila statliga verk och inrättningar samt inom andra arbetsområden. Han bör vidare besitta vana och förmåga att förhandla med myndigheter och andra, bör vara uppslagsrik och överhuvudtaget synnerligen väl kvalificerad. Med hänsyn härtill synes det de sakkunniga erforderligt, att befattningen sättes i löneställning minst motsvarande ordinarie byråchefs. Innehavaren av densamma torde emellertid icke böra utnåmnas med fullmakt å sin befattning utan förordnas för en tid av högst sex år. Då befattning såsom byråchef med fullmakt i lönehänseende närmast torde motsvaras av förordnad befattningshavare i lönegraden C 6, vilja de sakkunniga föreslå, att en befattning såsom chef för försvarets anställningsbyrå inrättas i nämnda lönegrad.

Beträffande därefter övrig personal vid byrån föreslå de sakkunniga en extra ordinarie sekreterare (*förste byråsekreterare*) i lönegraden Eo 24. De göromål med avseende å civilanställningsärenden som närmast skulle ankomma på denne äro att utarbete förslag till framställningar och utlåtanden och andra skrivelser i sådana ärenden, att med biträde av annan personal granska inkomna ansökningar till genom byrån ledigförklarade anställningar, att svara för utformningen av meddelanden och upplysningar rörande anställningar, som skola ledigförklaras genom byrån, och att därvid i mån av behov införskaffa härför erforderliga upplysningar, att utarbete förslag till artiklar och föredrag i civilanställningsfrågan berörande ämnen, att följa arbetsmarknadsförhållandenas utveckling och utarbete för civilanställningsnämnder och fast anställt manskap avsedda orienteringar här- om, samt att i övrigt biträda chefen för byrån vid fullgörande av honom åliggande uppgifter med avseende å civilanställningsverksamheten. I vad rör rekryteringsverksamheten skall på förste byråsekreteraren ankomma att utarbete broschyter och andra handlingar, som äro avsedda att användas såsom upplysningshandlingar i arbetet med krigsmaktens manskapsrekrytering, ävensom att utarbete plan för annonsering m. m. rörande rekryteringen.

Vidare bör inrättas en befattning såsom *byråsekreterare* i lönegraden Eo 21. Denne befattningshavare skall närmast ha till uppgift att — förutom att biträda förste byråsekreteraren i dennes arbete — handlägga ärenden, som röra utbetalande av övergångsersättning till avgånget manskap, d. v. s. granska och föredraga framställningar från övergångsersättningsberättigade om att utfå medel, samt att granska och föredraga ärenden rörande civilanställningsutbildning och studiestipendier m. m. Enligt bestämmande av byråns styrelse bör åt befattningshavaren uppdragas att självständigt meddela beslut i vissa av ifrågakommande ärenden, t. ex. angående fortsatt månadsvis utbetalning av övergångsersättning.

De sakkunniga ha vidare beräknat en befattning för *kontorsskrivare* i lönegraden A 15, avsedd att ersätta den nuvarande befattningen såsom förste kontorist i lönegraden Eo 10. På kontorsskrivaren bör ankomma att biträda förste byråsekreteraren i dennes arbete i fråga om civilanställningsverksamheten, att granska ansökningar till olika befattningar, att uppgöra förslag till meddelanden rörande anmälda lediga anställningar, att självständigt svara för insamling och bearbetning av statistiska uppgifter rörande utfallet av civilanställningsverksamheten samt att utarbета förslag till förfrågningar i olika civilanställnings- och därmed sammanhängande ärenden, i den mån denna uppgift icke bör falla å sekreteraren eller byråns chef, samt att i mån av behov även biträda i rekryteringsarbetet. Med hänsyn till de vidgade arbetsuppgifter, som enligt de i det föregående framlagda förslagen komma att åläggas byrån, kommer den föreslagne kontorsskrivaren att åläggas självständiga arbetsuppgifter, och framför allt måste av honom kunna fordras, att han skall kunna självständigt granska inkommande ansökningar till olika genom byrån ledigförklarade civilanställningar, i erforderliga fall komplettera dessa, och därefter upprätta förslag rörande den ordning, i vilken de sökande med hänsyn till styrkt lämplighet och andra förhållanden böra ifrågakomma vid befattnings tillsättande. Vidare bör det åläggas befattningshavaren att biträda jämväl (andre) byråsekreteraren i dennes arbete vid handläggning av ärenden rörande övergångsersättning m. m. till visst f. d. fast anställt manskap.

En arvodesbefattning för *pensionerad underofficer* bör inrättas för handläggning av löpande rekryteringsärenden. I dennes åligganden bör ingå att upprätta sammanställningar av rekryteringsrapporter från förbanden för införande av uppgifter i riksvakanslistan och sammanfattningsrapporter, vilka skola distribueras till samtliga rekryteringsmyndigheter m. fl., planlägga utsändning av propagandamaterial, lämna upplysningar till ynglingar, som avse söka anställning, emottaga och förteckna överskottssökandes handlingar samt översända dessa till förband, som ha behov av dylika sökande, ävensom verkställa annonskontroll, bearbeta olika statistiska uppgifter rörande rekryteringen m. m.

För fullgörande av göromålen såsom registrator och samtidigt även såsom redogörare vid byrån beräkna de sakkunniga en befattning såsom *kansli-skrivare* i lönegraden A 11. Denna löneställning motiveras av hänsyn till omfattningen av, bland annat, utbetalningar och storleken av de anslag, som skola stå till byråns förfogande. Befattningen bör uppföras såsom ordinarie.

De sakkunniga ha vidare funnit erforderligt, att en befattning för *expeditions-vakt* inrättas vid anställningsbyrån. Det har visat sig, att byråns befattning med rekryteringsärenden giver nära nog full sysselsättning åt en expeditionsvakt med utsändning under rekryteringsperiod av materiel m. m. till förband, arbetsförmedlingskontor och enskilda. De nya uppgifter, som komma att åläggas anställningsbyrån beträffande civilanställningsverksamheten, synas också fordra ständig tillgång till en expeditionsvakt. Denna befattning synes böra enligt vanliga grunder hänföras till lönegraden Eo 6.

För skrivgöromål vid byrån beräkna de sakkunniga fyra *kontorsbiträden*, av vilka befattningar tre anses böra inrättas såsom extra ordinarie och en såsom extra. Att samtliga befattningar uppförts för kontorsbiträden äger samband med att deras innehavare förutsättas skola vara kunniga i stenografi, vilket visat sig vara i hög grad betydelsefullt med hänsyn till den omfattande korrespondensen vid byrån och till att tidigare erfarenheter givit vid handen, att lägre lönegradsplacering medför ständiga ombyten av befattningshavare.

Yttranden.

Mot de av de sakkunniga förordade principerna för förmedlingsverksamhetens organisation — bibehållande av lokala organ vid de olika truppförbanden och ett centralt organ — har i remissyttrandena icke framställts erinran. Från skilda håll har betonats vikten av intim kontakt mellan civilanställningsorganen och de offentliga arbetsförmedlingarna.

I fråga om de lokala organens sammansättning har *försvarsväsendets underbefälsförbund* framhållit, att underofficersrepresentanten i civilanställningsnämnd bör utbytas mot ytterligare en representant för det fast anställda manskapet, förslagsvis ett långtjänstunderbefäl. Härjämte har förbundet tänkt sig möjligheten att i civilanställningsnämnd skulle såsom ledamot ingå en representant för det arbetsförmedlingskontor med vilket nämnden har att samarbeta. Lämpligheten av sistnämnda anordning har förordats även av *statens arbetsmarknadskommission*, som föreslagit länsarbetsdirektören eller den tjänsteman han sätter i sitt ställe såsom representant och framhållit, att härigenom endast i undantagsfall torde erfordras någon ökning av länsarbetsnämndernas personal.

Beträffande anställningsbyråns ställning och uppgifter har *arbetsmarknadskommissionen*, som funnit vissa skäl föreligga för byråns inordnande i kommissionen som en särskild byrå, likväl stannat för att för närvarande tillstyrka de sakkunnigas förslag, att anställningsbyrån skall som ett självständigt organ vara direkt underställd Kungl. Maj:t, men ansett denna fråga böra upptagas till förnyad prövning sedan någon erfarenhet vunnits av byråns verksamhet. Kommissionen har även funnit skäl tala för att anställningsbyrån förordnas att vara tillsynsmyndighet över familjebidragsförfattningarnas tillämpning och att å statens vägnar taga den befattning med värnpliktslåneverksamheten som för närvarande enligt föreskrift i värnpliktslåneförordningen åligger statens arbetsmarknadskommission. Överflyttning av dessa arbetsuppgifter till anställningsbyrån har kommissionen funnit böra anstå så länge den förstärkta försvarsberedskapen varar men efter återgång till fredsförhållanden kunna ske genom att nuvarande värnpliktshjälpsbyrån i arbetsmarknadskommissionen inginge i anställningsbyrån som en särskild sektion. *Statskontoret* har funnit det ur olika synpunkter mera naturligt och ändamålsenligt att inordna anställningsbyrån såsom en särskild byrå inom arbetsmarknadskommissionen, varigenom även behovet av en särskild styrelse för anställningsbyrån bortföle.

Vad angår anställningsbyråns organisation och personal har

arbetsmarknadskommissionen framhållit lämpligheten av att dess vice ordförande blir självskriven som suppleant för ordföranden i anställningsbyråns styrelse. *Tjänstemännens centralorganisation* har ifrågasatt, huruvida icke denna bör beredas representation inom anställningsbyråns styrelse. *Chefen för armén* har föreslagit, att å den arvodesbefattning, som de sakkunniga avsett för en pensionerad underofficer, i stället må förordnas en pensionerad officer, därvid hänvisats till att befattningshavaren skulle vara chef för rekryteringssektionen och ha att ombesörja en viss sambandsofficersverksamhet med staber och truppförband. *Chefen för försvarsstaben* har betecknat det som en brist i byråns organisation, att bland byråpersonalen icke finnes någon aktiv officer, samt förordat, att inom byrån å deltidstjänst förordnas en kapten på aktiv stat såsom militärassistent, närmast som biträde åt byråchefen. *Försvarets civilförvaltning* har ifrågasatt, huruvida icke åtminstone någon befattning som kontorsbiträde kunde uppföras i lönegrad Eo 2. *Allmänna lönenämnden* och *försvarsväsendets lönenämnd* ha funnit med inrättande av en byråsekreterarbefattning i lönegrad Eo 21 kunna tills vidare anstå och för de för denna befattning avsedda arbetsuppgifterna i stället böra avses en amanuens. Expeditionsvaktsbefattningen har synts lönenämnderna enligt de av 1939 års tjänsteförteckningssakkunniga uppdragna riktlinjerna för expeditionsvakternas lönegradsplacering böra placeras i lönegrad Eo 5. En reservant inom lönenämnderna har ansett sig böra biträda de sakkunnigas förslag om placering av expeditionsvakten i lönegrad Eo 6.

Departements-
chefen.

Verksamheten för förmedling av civila anställningar åt avgående fast anställt manskap torde hittills i och för sig ha varit på ett ändamålsenligt sätt organiserad, genom lokala organ vid truppförbanden och ett centralt organ. Av de sakkunniga företagna undersökningar ha emellertid givit vid handen, att de lokala organens arbete icke bedrivits med tillräcklig effektivitet och i synnerhet att den för verksamheten betydelsefulla kontakten med den offentliga arbetsförmedlingen hittills försummats. Jag finner mig därför böra tillstyrka de sakkunnigas förslag, att den nuvarande centrala organisationen bibehålles och att åtgärder vidtagas för att effektivisera de lokala organens verksamhet. Tillräcklig anledning att bibehålla civilanställningskommissionen i Stockholm synes mig dock icke föreligga. De uppgifter som ankomma på denna torde redan nu kunna övertagas av arbetsförmedlingen. I vad förslaget avser ändrade benämningar för civilanställningsorganen föranleder detsamma icke någon erinran från min sida.

De förslag angående civilanställningsnämndernas sammansättning som framlagts av försvarsväsendets underbefälsförbund och statens arbetsmarknadskommission torde icke behöva i detta sammanhang upptagas. Det lärer få ankomma på Kungl. Maj:t att härutinnan meddela bestämmelser. Något behov av personalökning vid arbetsförmedlingskontoren kan icke gärna behöva uppkomma, om — såsom arbetsmarknadskommissionen föreslagit — en representant för vederbörande arbetsförmedlingskontor ingår i nämnderna.

Vad angår anställningsbyråns ställning och uppgifter finner jag med hänsyn till de speciella uppgifter, som avses skola ankomma på byrån, flertalet skäl

tala för att denna bör såsom självständigt organ vara direkt underställd Kungl. Maj:t. Någon personalbesparing torde icke stå att vinna genom ett inordnande av byrån i arbetsmarknadskommissionen, och — då det får förutsättas att ett nära samarbete sker mellan de båda organen — torde icke heller några praktiska fördelar uppnås genom en dylik sammanslagning. Framdeles — sedan fredsförhållanden inträtt — synes böra övervägas, om icke på anställningsbyrån böra överflyttas de uppgifter med avseende å familjebidrag och värnpliktslån, som nu ankomma på statens arbetsmarknadskommission. Så länge dessa uppgifter ankomma på kommissionen, synes anställningsbyråns chef böra ha skyldighet att utan särskild ersättning tillika vara chef för kommissionens värnpliktshjälpsbyrå.

De sakkunnigas förslag till sammansättning av anställningsbyråns styrelse bör kunna i huvudsak biträdas. På Kungl. Maj:t lärer få ankomma att efter ytterligare överväganden meddela föreskrifter rörande styrelsens sammansättning, varvid ställning bör tagas till de i ett par yttranden framförda förslagen till jämkningar i den av de sakkunniga angivna sammansättningen. I anledning av vad cheferna för armén och försvarsstaben yttrat vill jag framhålla, att erforderligt samband mellan anställningsbyrån å ena sidan och truppförband å andra sidan synes, i den mån härför bör anses officer, kunna ske genom någon av de tre officerare som föreslagits skola ingå i byråns styrelse såsom representanter för de olika försvarsgrenarna.

Av väsentlig betydelse vid genomförandet av de förslag som i det föregående framlagts är, att anställningsbyrån erhåller en personalorganisation, som svarar mot de på byrån i fortsättningen ankommande ökade arbetsuppgifterna. Det synes stå klart, att den nuvarande personalen icke är tillräcklig härför. I huvudsak har jag i likhet med de hörda myndigheterna funnit mig kunna biträda det förslag till personalorganisation, som av de sakkunniga framlagts. Vissa reduktioner synas dock möjliga och motiverade framför allt på grund därav, att viss försiktighet bör iakttagas med tanke på pågående undersökningar om nedbringande av manskapsstaterna vid försvaret och med beaktande av den ändring i de sakkunnigas förslag vad beträffar ledningen av yrkesutbildningen för avgående manskap, som i det föregående av mig förordats.

I likhet med de i ärendet hörda myndigheterna har jag intet att erinra mot att befattningen såsom chef för byrån hänföres till lönegraden C 6. Såsom i det föregående anförts synes böra gälla, att byråns chef skall vara skyldig att tills vidare, så länge på statens arbetsmarknadskommission ankomma uppgifter med avseende å familjebidrag och värnpliktslån, utan särskild ersättning fungera jämväl såsom chef för arbetsmarknadskommissionens värnpliktshjälpsbyrå. Befattningshavaren synes böra förordnas på viss tid. Jag kan ävenledes förorda, att en befattning inrättas såsom förste byråsekreterare med placering i lönegrad Eo 24. Med hänsyn till vad i det föregående anförts rörande omfattningen av byråns arbetsuppgifter finner jag det däremot tillräckligt, att en befattning som amnuens i lönegraden Eo 18 inrättas i stället för den av de sakkunniga förordade befattningen som byråsekreterare i lönegrad Eo 21. De arbetsuppgifter, som

avses skola ankomma på den föreslagna kontorsskrivaren, synas motivera, att denna befattning hänföres till 15 lönegraden. Dock finner jag extra ordinarie anställning tills vidare böra väljas i avbidan på närmare erfarenheter om arbetets omfattning. Härjämte föreslår jag, att befattningshavaren benämnes assistent. Även befattningen som kansliskrivare synes mig böra inrättas såsom extra ordinarie. Förslaget om anställande av en pensionerad underofficer finner jag mig böra biträda. Denna befattningshavare synes böra erhålla arvode motsvarande nettolön i löneklass UO 7. Mot placeringen av expeditionsvakten i lönegrad Eo 6 är, med hänsyn till de arbetsuppgifter som komma att åvila honom såsom ensam tjänstgörande expeditionsvakt, från min sida intet att erinra. Antalet kontorsbiträden synes mig med hänsyn till vad i det föregående anförts kunna minskas från fyra till tre, varav två i Eo 4 och ett i Ex 4. I anslutning till de sakkunnigas förslag (jfr det följande) torde vidare böra beräknas ett belopp för anställande av tillfällig personal under den första tiden. Med beaktande av vad i det föregående anförts torde det av de sakkunniga härför beräknade beloppet, såsom av det efterföljande framgår 7 000 kronor, böra minskas till 4 000 kronor.

I detta sammanhang må erinras om att vid indragande av civilanställningskommissionen i Stockholm den för tjänstgöring å dess expedition i flottans manskapsstat beräknade högbåtsmannen blir övertalig. Till härav betingad ändring i personalförteckning för marinen återkommer jag i annat sammanhang.

Kostnadsberäkningar och anslagsfrågor.

Kostnader vid bibehållande av nuvarande civilanställningsförmåner m. m.

I det föregående framlagda delar av de sakkunnigas förslag beröra olika i riksstaten upptagna anslag. Till kontant ersättning för viss tjänstgöring utöver anställningstiden äro under de olika försvarsgrenarnas anslag till rekryteringskostnader och avskedspremier m. m. anvisade vissa anslagsposter, för vilkas användning gäller vad därom stadgas i de i det föregående under rubriken »Företrädesrätt till vissa civilanställningar» omnämnda kungörelserna angående beredande av anställning i postverket respektive vid statens järnvägar för viss militär personal. Under samma anslag äro även anvisade vissa poster till avskedspremier enligt manskapsavlöningsreglementet. I de olika försvarsgrenarnas avlöningsstater äro till avgånget manskaps anställning å civilanställningsstat beräknade vissa belopp. Vid beräkningen i avlöningsstaterna av rörligt tillägg har hänsyn tagits till kostnaderna för dylikt tillägg åt å civilanställningsstat anställt manskap. Även vid beräkningen av, bland andra, anslagen till mathållning och beklädnad har hänsyn tagits till kostnaderna för sådant manskap. Från ett särskilt anslag till fritidsundervisning, som är avsett bland annat för utbildning i civilanställningssyfte, bestridas kostnaderna för dylik undervisning, förutom för värnpliktiga, även för fast anställt manskap. I riksstaten finnes vidare upptaget ett särskilt anslag benämt civilanställnings befremjande. Till de kostnader som äro förenade med verksamheten vid de lokala civilanställningskommis-

sionerna vid truppförbanden utom Stockholm må för arméns och flygvapnets del användas truppförbanden tilldelade rekryteringsmedel, medan för marinens del i dessa hänseenden anvisats vissa angivna belopp under anslaget till rekryteringskostnader och avskedspremier m. m. Under de tre försvarsgrenarnas anslag till sistnämnda ändamål äro även anvisade vissa belopp till verksamheten vid civilanställningskommissionen i Stockholm. Till den nuvarande centrala civilanställningsbyrån äro anvisade särskilda anslag, som disponeras enligt i statsliggaren intagna stater.

Om man vill anställa en jämförelse mellan å ena sidan de kostnader som skulle uppkomma för statsverket vid ett bibehållande av nuvarande anordningar i civilanställningshänseende och å andra sidan kostnaderna för de av de sakkunniga föreslagna åtgärderna kunna de nu angivna anslagens belopp endast delvis tjäna till ledning. Anslagsposterna till kontant ersättning för viss tjänstgöring utöver anställningstiden äro för budgetåret 1944/45 för de olika försvarsgrenarna upptagna till sammanlagt 20 000 kronor. — Såvitt avser de nuvarande förmånerna av avskedspremier och anställning på civilanställningsstat ha de sakkunniga för erhållande av en jämförelse i kostnads-hänseende gjort vissa beräkningar angående antalet av dem som kunde antagas under fredsförhållanden komma i åtnjutande av dessa förmåner vid ett bibehållande av den manskapskader som förutsatts enligt 1942 års försvarsbeslut. Enligt dessa beräkningar skulle omkring 800 årligen avgående bliva berättigade till avskedspremier enligt nu gällande grunder. Med antagande att dessa genomsnittligt skulle erhålla en avskedspremie av 650 kronor ha de årliga kostnaderna för avskedspremier beräknats till 520 000 kronor eller i runt tal 500 000 kronor. — Vid beräkning av kostnaderna för anställning på civilanställningsstat har antagits, att 600 årligen avgående skulle bliva berättigade till dylik anställning och komma att utnyttja denna under en genomsnittlig tid av fem månader. Under dessa förutsättningar ha de årliga lönekostnaderna enligt löneplan beräknats till i runt tal 465 000 kronor, vartill lagts kostnader för hyres- och ortstillägg och kontant ersättning för portion med avrundat 400 000 kronor. Kostnaderna för anställning på civilanställningsstat skulle enligt dessa beräkningar uppgå till omkring 850 000 kronor. — Det förut omnämnda anslaget till fritidsundervisning är i riksstaten för budgetåret 1944/45 upptaget till 185 000 kronor. Med ledning av uppgifter som de sakkunniga lämnat angående antalet fast anställda som deltaga i den frivilliga undervisningen vid förbanden kan beräknas, att av detta anslag på ifrågavarande kategori belöpa omkring 25 000 kronor. — Anslaget till civilanställnings befrämjande, som för budgetåret 1944/45 på grund av tidigare reservationer är upptaget till endast 10 000 kronor, torde normalt kunna beräknas till omkring 65 000 kronor. — De belopp som för marinens del för budgetåret 1944/45 anvisats till verksamheten vid de lokala civilanställningskommissionerna uppgå sammanlagt till 2 000 kronor. I vad mån arméns och flygvapnets truppförband tilldelade rekryteringsmedel använts för sistnämnda ändamål kan icke utan särskild undersökning närmare angivas. De till verksamheten vid civilanställningskommissionen i Stockholm

anvisade beloppen utgöra för budgetåret 1944/45 för de olika försvarsgrenarna tillhopa 6 250 kronor. För centrala civilanställningsbyrån äro för budgetåret 1944/45 anvisade, till avlöningar ett förslagsanslag av 34 500 kronor och till omkostnader ett förslagsanslag av 60 000 kronor. Vid beräkningen av avlöningsanslaget förutsattes dock, att personalförstärkning som kunde bliva erforderlig på grund av ökad civilanställningsverksamhet, skulle tillhandahållas byrån av statens arbetsmarknadskommission, inom vilken byrån sedan år 1940 är inordnad.

En sammanställning av de här gjorda beräkningarna utvisar, att de sammanlagda årskostnaderna vid bibehållande av nuvarande civilanställningsåtgärder och civilanställningsbyråns hittillsvarande organisation skulle uppgå till omkring 1 565 000 kronor.

Kostnader vid genomförande av de sakkunnigas förslag.

I fråga om anslagsposterna till kontant ersättning för viss tjänstgöring utöver anställningstiden ha de sakkunniga icke avgivit särskilt yttrande. — Kostnaderna för den av de sakkunniga föreslagna formen av övergångs- eller avskedspremier ha de sakkunniga enligt i betänkandet närmare angivna grunder beräknat till 300 000 kronor för år. — För övergångsersättning ha de sakkunniga, likaledes enligt grunder som angivas i betänkandet, beräknat en årlig kostnad av 1 400 000 kronor. I samband därmed ha de sakkunniga ansett det kunna ifrågasättas, om vid arbetslöshetskris utbetalningar av övergångsersättning, utöver vad som normalt beräknats, böra belasta anslag under fjärde huvudtiteln. Det kan enligt de sakkunnigas mening finnas skäl att merkostnaderna utöver de normala under sådana förhållanden bestridas av anslag till arbetsmarknadens reglering under femte huvudtiteln. — Vad angår kostnaderna för frivillig fritidsundervisning ha de sakkunniga inskränkt sig till att förorda att, därest så för undervisningens organiserande befinnes nödvändigt eller lämpligt, möjlighet öppnas att för ändamålet disponera erforderliga medel från det för närvarande å riksstaten uppförda särskilda anslaget för civilanställningsbefrämjande eller det anslag, som sedermera kan komma att ersätta detta. Kostnaderna för yrkesutbildning ha de sakkunniga såsom av det föregående framgår beräknat, såvitt avser kursverksamhet till 500 000 kronor och i vad gäller stipendier till 600 000 kronor. — De med civilanställningsnämndernas verksamhet förenade kostnaderna ha synts de sakkunniga kunna åtminstone tills vidare bestridas på samma sätt som hittills varit fallet beträffande kostnaderna för civilanställningskommissionerna. Även den särskilda civilanställningskommissionen i Stockholm har av de sakkunniga ansetts böra erhålla samma medelstildelning som tidigare.

För anställningsbyrån ha kostnaderna beräknats på följande sätt, nämligen för avlöningar till 73 300 kronor och för omkostnader till 64 000 kronor.

Kostnaderna för civilanställningsåtgärder och ändrad organisation av anställningsbyrån enligt de sakkunnigas förslag skulle sålunda, under förut-

sättning att till fritidsundervisning för de fast anställda i fortsättningen tages i anspråk samma belopp som det förut beräknade, komma att uppgå till omkring 2 970 000 kronor för år. I förhållande till de beräknade kostnaderna vid bibehållande av nuvarande civilanställningsåtgärder innebär alltså de sakkunnigas förslag en årlig kostnadsökning av i runt tal 1 400 000 kronor.

Yttranden.

Försvarets civilförvaltning har ansett, att för övergångspremier avsedda medel böra uppdelas på de tre försvarsgrenarna och såsom särskilda anslagsposter upptagas under respektive anslag för rekryteringskostnader m. m., medan däremot erforderliga medel för övergångsersättning enligt civilförvaltningens mening böra anvisas under ett till anställningsbyråns förfogande ställt gemensamt anslag. Civilförvaltningen har vidare framhållit, att omkostnadsstaten för anställningsbyrån bör avfattas i överensstämmelse med eljest gängse grunder samt att föreskrift sålunda bör meddelas, att posterna till reseersättning och publikationstryck samt den under posten till övriga utgifter för manskapsrekryteringen upptagna delposten till tryckningskostnader för rekryteringsblanketter icke må utan Kungl. Maj:ts medgivande överskridas.

Statens arbetsmarknadskommission har funnit någon sådan uppdelning av kostnaderna för övergångsersättning mellan fjärde och femte huvudtitlarna som de sakkunniga ifrågasatt icke under några förhållanden kunna vara motiverad, därvid kommissionen hänvisat bland annat till praktiska svårigheter för gränsdragning mellan normala arbetsmarknadsförhållanden och en arbetslöshetskris.

Såsom av det föregående framgår kan ett genomförande av de sakkunnigas förslag beräknas medföra en kostnadsökning per år av omkring 1,4 miljoner kronor, d. v. s. med icke mindre än omkring 90 %. Denna beräkning grundar sig dock på vissa antaganden rörande verksamhetens blivande omfattning, om vilkas sannolikhet något bestämt uttalande icke kan göras. Med hänsyn till den minskning av manskapsstaterna, som torde framgå som resultat av pågående utredning, är det snarast att förmoda, att kostnadsökningen kommer att stanna vid lägre belopp än av de sakkunniga angivits. Huvudparten av kostnadsökningen faller på förslaget om anordnande av en mer konsekvent genomförd yrkesutbildning för avgående manskap.

De ändringar i de sakkunnigas förslag, som av mig i det föregående föreslagits, torde medföra vissa kostnadsminskningar. Sålunda torde de av mig förordade ändringarna i de sakkunnigas förslag till övergångspremier och övergångsersättning medföra en ökning av kostnaderna för övergångspremier, av mig benämnda avskedspremier, med 280 000 kronor men en minskning av kostnaderna för övergångsersättning med 400 000 konor eller således sammanlagt en kostnadsminskning med 120 000 kronor. Jämkningsarna i de av de sakkunniga förordade grunderna för utgivande av stipendier vid yrkesutbildning kunna beräknas leda till en kostnadsminskning av omkring 100 000 kronor

*Departements-
chefen.*

per år. De beskrifningar av personalorganisationen vid anställningsbyrån, som av mig förordats, kunna beräknas medföra en årlig kostnadsminskning av 6 300 kronor.

I detta sammanhang anser jag mig böra till behandling upptaga frågan om bestridande över riksstaten av kostnaderna för civilanställningsåtgärder av olika slag. En överskådligare redovisning av dessa kostnader finner jag vara önskvärd.

Såsom framgår av vad som anförts under rubriken »Företrädesrätt till vissa civilanställningar» ha de sakkunniga föreslagit, att de särskilda kungörelserna angående beredande av anställning i postverket respektive vid statens järnvägar för viss militär personal skola upphöra att gälla. Vid bifall till detta av mig biträdde förslag kunna de under de olika försvarsgrenarnas anslag till rekryteringskostnader och avskedspremier m. m. hittills upptagna anslagsposterna till kontant ersättning för viss tjänstgöring utöver anställningstiden bortfalla. — Från samma anslag bestridas de nuvarande avskedspremierna. Ehuru vissa skäl kunna anföras för att så även i fortsättningen bör ske, finner jag önskvärdheten av en mera överskådlig redovisning av civilanställningskostnaderna tala för att avskedspremierna i fortsättningen bestridas från ett för civilanställningskostnader i allmänhet avsett, för försvarsgrenarna gemensamt anslag under rubriken Vissa för försvaret gemensamma ändamål. — Även utgifter för övergångsersättning torde böra bestridas från det sistnämnda anslaget. I likhet med statens arbetsmarknadskommission finner jag den av de sakkunniga ifrågasatta uppdelningen på olika huvudtitlar av kostnaderna för övergångsersättning icke böra ifrågakomma. — Från anslaget till fritidsundervisning borde såvitt avser det fast anställda manskapets undervisning rätteligen bestridas endast kostnader vilka hänföra sig till sådan undervisning som icke har direkt betydelse i civilanställningshänseende, medan kostnaderna för den fritidsundervisning för det fast anställda manskapet, som avser utbildning för vinnande av civilanställning, borde bestridas från det förutnämnda för försvarsgrenarna gemensamma anslaget. Att bestrida sistnämnda på truppförbanden belöpande kostnader från anslag å åttonde huvudtiteln i enlighet med vad av mig i det föregående föreslagits i fråga om utgifterna för kursverksamhet vid yrkesutbildning för de fast anställda synes mig nämligen icke böra ske. I avbidan på närmare erfarenheter vill jag föreslå, att avsedda kostnader för nästa budgetår bestridas från anslaget till fritidsundervisning. — Även i fortsättningen lär utbildning i civilanställningssyfte böra anordnas för å aktiv stat kvarstående manskap, exempelvis i poliskurser för underbefäl vid statens polis-skola och i kurser vid truppförbanden för förvärvande av körkort. Då dylika kostnader icke synas böra bestridas från anslag å åttonde huvudtiteln — dessa anslag böra som nämnts anlitas endast för yrkesutbildning åt avgånget manskap — förordar jag, att medel beräknas för ändamålet under förutnämnda för försvarsgrenarna gemensamma anslag å fjärde huvudtiteln. Vid sådant förhållande och då jag i det föregående förutsatt, att kostnaderna för yrkesutbildningen — med undantag av stipendiekostnader — åt avgånget

manskap skola bestridas från anslag å åttonde huvudtiteln, bör det under fjärde huvudtiteln uppförda anslaget till civilanställnings befrämjande — vilket avser dylika kostnader — utgå ur riksstaten och den behållning å anslaget, som må föreligga vid utgången av innevarande budgetår, överföras till budgetutjämningsfonden. — Kostnaderna för verksamheten vid de föreslagna civilanställningsnämnderna, vilka kostnader huvudsakligen torde bliva av expensnatur, böra lämpligen bestridas från de olika försvarsgrenarnas anslag till övriga expenser m. m.

Lämpligen böra de anslag å fjärde huvudtiteln som avse med civilanställningsverksamheten sammanhängande kostnader upptagas under en gemensam rubrik »Civilanställningsverksamheten m. m.». Tillägget »m. m.» betingas därav att å anställningsbyrån jämväl ankomma uppgifter avseende manskapsrekryteringen. Under denna rubrik torde böra upptagas följande anslag, nämligen Försvarets anställningsbyrå: Avlöningar, Försvarets anställningsbyrå: Omkostnader samt förutnämnda gemensamma anslag, vilket lärer böra benämnas Vissa civilanställningsåtgärder och betecknas såsom förslagsanslag. Benämningen av de nuvarande anslagen Rekryteringskostnader och avskedspremier m. m. bör samtidigt ändras till Rekryteringskostnader. Från sistnämnda anslag böra i fortsättningen bestridas endast kostnader som äga samband med truppförbandens manskapsrekrytering.

Dessa ändringar i de nuvarande grunderna för bestridande av kostnader för civilanställningsändamål synas kunna genomföras redan från och med nästa budgetår. Härvid skulle kostnaderna för övergångsvis utgående avskedspremier enligt äldre bestämmelser belasta det nya anslaget Vissa civilanställningsåtgärder. På enahanda sätt skulle det sistnämnda anslaget under övergångstiden jämväl belastas med samtliga avlöningskostnader för det manskap som under övergångstiden komme att inneha anställning å civilanställningsstat. I den mån sådant manskap kommer att vara i tjänst vid respektive förband eller åtnjuta inkvartering och förplägnad vid militärt förband bör förbandet av civilanställningsbyrån eventuellt ersättas med belopp som svarar mot förbandets kostnader för tillhandahållande av naturaförmåner.

Anslagsbehov för budgetåret 1945/46.

I årets statsverksproposition (fjärde huvudtiteln, punkterna 24, 72, 107, 150, 151 och 176) har Kungl. Maj:t — under erinran att 1942 års civilanställningssakkunniga avgivit förslag rörande ordnandet av civilanställning för avgående fast anställt manskap vid försvarsväsendet och i samband därmed stående frågor, vilket förslag vid tiden för statsverkspropositionens framläggande var föremål för behandling inom försvars- och finansdepartementen — föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1945/46 upptaga reservationsanslagen till rekryteringskostnader och avskedspremier m. m. och till centrala civilanställningsbyrån samt reservationsanslaget till civilanställnings befrämjande med allenast beräknade belopp.

Jag anhåller nu att ånyo, utgående från vad i det föregående föreslagits

rörande åtgärder i civilanställningshänseende, få upptaga dessa och vissa andra anslagsfrågor till behandling.

a. Anslag till rekryteringskostnader.

Armén.

För innevarande budgetår är till rekryteringskostnader och avskedspremier m. m. för armén uppfört ett förslagsanslag av 420 000 kronor.

I statsverkspropositionen (bilagan fjärde huvudtiteln, punkt 24) har för nästa budgetår beräknats enahanda belopp.

I sin skrivelse rörande medelsbehoven för budgetåret 1945/46 har *försvarets civilförvaltning* anfört, att den minskning av manskapskadern, som skulle bli en följd av bifall till civilförvaltningens i skrivelsen framlagda förslag, borde medföra en nedräkning av förevarande anslag. Emellertid syntes vid beräkandet av medelsbehovet för löpande budgetår kostnaderna för kontant ersättning jämlikt 11 § kungörelsen den 26 maj 1944 angående manskaps och musikelevers anställning vid krigsmakten till den, som inställer sig vid förband för prövning för vinnande av anställning såsom manskap, icke ha beaktats. Med hänsyn härtill och i avbidan på närmare erfarenheter av medelsbehovet efter civilanställningsbyråns övertagande av rekryteringsverksamheten har civilförvaltningen ansett försiktigheten bjuda att för nästa budgetår upptaga anslaget med oförändrat belopp.

Departements-
chefen.

Såsom jag i det föregående anfört bör den under förevarande anslag hittills upptagna posten till avskedspremier enligt 22 § 2 mom. manskapsavlöningsreglementet i fortsättningen upptagas under ett för försvarsgrenarna gemensamt anslag under rubriken Vissa för försvaret gemensamma ändamål, medan anslagsposterna till kontant ersättning för viss tjänstgöring utöver anställningstiden och till civilanställningskommissionen i Stockholm böra bortfalla.

De kostnader, som äga samband med manskapsrekryteringen och som sålunda böra i fortsättningen beräknas under förevarande anslag, hänföra sig till dels egentliga rekryteringskostnader dels ock anställningspenningar enligt 22 § 1 mom. manskapsavlöningsreglementet till nyanställt manskap. Enligt de för innevarande budgetår gällande bestämmelserna äro till egentliga rekryteringskostnader att räkna utgifter för läkarintyg, de anställningsökandes resor och utspisning, enligt 11 § kungörelsen den 26 maj 1944 (nr 223) angående manskaps och musikelevers anställning vid krigsmakten utgående kontant ersättning samt antaget manskaps resor för tillträdande av fast anställning från hemorten till tjänstgöringsorten ävensom andra dylika av rekryteringen föranledda kostnader.

Samma bestämmelser i fråga om vilka utgifter, som skola bestridas med anlåtande av anslagsposten till egentliga rekryteringskostnader, synas böra gälla jämväl under nästa budgetår, dock med föreskrift att kostnader för rekryteringsofficerarnas (andra beställningshavares) resor i rekryteringsärenden skola avföras å anslaget.

Med ledning av genom civilanställningsbyrån från förbanden införskaffade uppgifter angående under 1944 års rekryteringsperiod uppkomna kostnader och beräkningar rörande omfattningen av manskapsrekryteringen synes för nästa budgetår medelsbehovet för egentliga rekryteringskostnader kunna uppskattas till 115 000 kronor och för anställningspenningar till 125 000 kronor. Till rekryteringskostnader för armén bör sålunda för nästa budgetår beräknas ett förslagsanslag av 240 000 kronor, vilket innebär en minskning med 15 000 kronor i förhållande till det nu för motsvarande ändamål beräknade beloppet.

Det bör liksom hittills ankomma på Kungl. Maj:t att fastställa stat för anslaget.

Anslaget bör, såsom i det föregående anförts, hädanefter benämnas Armén: Rekryteringskostnader.

Marinen.

Förslagsanslaget till rekryteringskostnader och avskedspremier m. m. för marinen är för innevarande budgetår uppfört med ett belopp av 365 000 kronor.

I årets statsverksproposition (bilagan fjärde huvudtiteln, punkt 72) har anslaget för nästa budgetår beräknats till enahanda belopp.

I sin skrivelse rörande medelsbehoven för budgetåret 1945/46 har *försvarets civilförvaltning* av skäl som anförts vid behandlingen av arméns motsvarande anslag ansett förevarande anslag böra för nästa budgetår upptagas med oförändrat belopp.

I överensstämmelse med vad jag anført vid behandlingen av arméns motsvarande anslag bör den hittillsvarande posten till avskedspremier enligt 22 § 2 mom. manskapsavlöningsreglementet överföras till ett för försvarsgrenarna gemensamt anslag under rubriken Vissa för försvaret gemensamma ändamål. Anslagsposten till kontant ersättning för viss tjänstgöring utöver anställningstiden bör bortfalla. Av de under anslagsposten till civilanställning hittills anvisade beloppen bör det som avser civilanställningskommissionen i Stockholm bortfalla, medan kostnader för de lokala civilanställningskommissionerna, eller såsom de föreslagits skola i fortsättningen benämnas lokala civilanställningsnämnder, böra bestridas från anslaget till övriga expenser m. m.

*Departements-
chefen.*

Under återopande av vad i det föregående anförts rörande beräkningen av arméns anslag till rekryteringskostnader för nästa budgetår föreslår jag, att för marinens del medelsbehovet under anslagsposten till egentliga rekryteringskostnader beräknas till 100 000 kronor och under anslagsposten till anställningspenningar till 90 000 kronor. För nästa budgetår bör alltså förslagsanslaget till marinens rekryteringskostnader uppföras med belopp av 190 000 kronor, innebärande en ökning i förhållande till det för innevarande budgetår för nu ifrågavarande ändamål beräknade beloppet av 15 000 kronor.

Anslaget bör, såsom redan nämnts, i fortsättningen benämnas Marinen: Rekryteringskostnader.

Flygvapnet.

För innevarande budgetår är förslagsanslaget till rekryteringskostnader och avskedspremier m. m. för flygvapnet uppfört med ett belopp av 90 000 kronor.

I årets statsverksproposition (bilagan fjärde huvudtiteln, punkt 107) har anslaget för nästa budgetår beräknats till enahanda belopp.

I sin skrivelse rörande medelsbehoven för budgetåret 1945/46 har *försvarets civilförvaltning* med hänsyn till föreslagna utökningar av manskapskadreerna och beräknad avgång av befintligt fast anställt manskap beräknat medelsbehovet under förevarande anslag till 154 000 kronor, varav 54 000 kronor till enligt 11 § kungörelsen den 26 maj 1944 angående manskaps och musikelevers anställning vid krigsmakten utgående ersättning.

*Departements-
chefen.*

Såsom jag anfört i fråga om motsvarande anslag för armén bör den under förevarande anslag hittills upptagna posten till avskedspremier enligt 22 § 2 mom. manskapsavlöningsreglementet i fortsättningen upptagas under ett för försvarsgrenarna gemensamt anslag under rubriken Vissa för försvaret gemensamma ändamål, medan anslagsposterna till kontant ersättning för viss tjänstgöring utöver anställningstiden och till civilanställningskommissionen i Stockholm böra bortfalla.

Enligt civilförvaltningens förslag skulle — bortsett från kostnader för avskedspremier, kontant ersättning för viss tjänstgöring utöver anställningstiden och civilanställningskommissionen i Stockholm, för vilka ändamål medel enligt vad förut anförts ej längre böra beräknas under förevarande anslag — för med manskapsrekryteringen vid flygvapnet förenade kostnader under nästa budgetår erfordras ett belopp av 146 500 kronor.

I anslutning till vad som anförts i fråga om beräkningen av arméns anslag till rekryteringskostnader beräknar jag flygvapnets medelsbehov för nästa budgetår under anslagsposten till egentliga rekryteringskostnader till 80 000 kronor och under anslagsposten till anställningspenningar till 50 000 kronor. Förslagsanslaget bör sålunda uppföras med ett belopp av 130 000 kronor, innebärande en ökning med 47 500 kronor, vilken ökning är betingad främst av de med prövningen av de anställningssökande förenade kostnaderna.

I enlighet med vad jag redan anfört bör anslaget i fortsättningen benämnas Flygvapnet: Rekryteringskostnader.

b. Anslag till försvarets anställningsbyrå.**Avlöningar.**

Till Centrala civilanställningsbyrån: Avlöningar har för innevarande budgetår anvisats ett förslagsanslag av 34 500 kronor.

I statsverkspropositionen (bilagan fjärde huvudtiteln, punkt 150) har anslaget för nästa budgetår beräknats till enahanda belopp.

Av 1942 års *civilanställningssakkunniga* gjorda kostnadsberäkningar för försvarets anställningsbyrå upptaga å avlöningsstaten följande anslagsposter.

Utgifter:

Kronor

1. Arvode till anställningsbyråns styrelses ordförande	1 200
2. Åvlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	22 800
3. Arvode, bestämt av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	5 800
4. Åvlöningar till övrig icke-ordinarie personal	37 000
5. Sammanträdesarvodena à 20 kronor per dag till anställningsbyråns styrelses ledamöter och suppleanter, <i>förslagsvis</i>	2 400
6. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	8 400
	<hr/>
	Summa kronor 77 600

Särskilda uppbördsmedel:

Pensionsmedel, <i>förslagsvis</i>	4 300
	<hr/>
	Nettoutgift kronor 73 300

Beträffande dessa beräkningar ha de sakkunniga framhållit, att årsarvodet till ordföranden bestämts med hänsyn till omfattningen av de uppgifter som förutsättas skola åligga honom samt att sammanträdesarvodena till styrelsens ledamöter och suppleanter upptagits efter samma grunder som hittills gällt för civilanställningsbyråns styrelse. För tillfälligt anställande av personal har synts de sakkunniga erforderligt att beräkna ett belopp av 7 000 kronor.

På sätt av mig i det föregående förordats bör för anställningsbyrån avses *Departements-
chefen.* följande personal.

	Löneställning.
1 chef för byrån (förordnad på viss tid)	C 6
1 förste byråsekreterare	Eo 24
1 amanuens	Eo 18
1 assistent	Eo 15
1 kansliskrivare, registrator och redogörare	Eo 11
1 expeditionsvakt	Eo 6
2 kontorsbiträden	Eo 4
1 kontorsbiträde	Ex 4
	Arvode.
1 pensionerad underofficer i arvodesbefattning	UO 7

Av den sålunda angivna personalen böra enligt vanliga regler ordinarie befattningshavare samt extra ordinarie befattningshavare i högre lönegrad än 20:e uppföras å personalförteckning, som underställes riksdagen.

Vad av mig sålunda förordats i fråga om personal för byrån föranleder ändringar i den av de sakkunniga föreslagna åvlöningsstaten för byrån såtillvida, att anslagsposten till åvlöningar till ordinarie tjänstemän minskas från 22 800 kronor till 13 500 kronor, medan anslagsposten till åvlöningar till övrig icke-ordinarie personal ökas från 37 000 kronor till 40 000 kronor. Anslaget bör med hänsyn härtill bestämmas till 67 000 kronor. Posterna 1, 3 och 5 i de sakkunnigas förslag synas böra sammanföras till en post till arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t. Vad de sakkunniga anfört

rörande arvoden till styrelsens ordförande, ledamöter och suppleanter för-
anleder ej erinran från min sida.

Anslaget, som i fortsättningen bör benämnas Försvarets anställnings-
byrå: Avlöningar, bör i enlighet med vad jag i det föregående föreslagit från
och med nästa budgetår såsom förslagsanslag upptagas under rubriken »Civil-
anställningsverksamheten m. m.»

Omkostnader.

Till Centrala civilanställningsbyrån: Omkostnader har för innevarande
budgetår anvisats ett anslag av 60 000 kronor.

I årets statsverksproposition (bilagan fjärde huvudtiteln, punkt 151) har
anslaget för nästa budgetår beräknats till enahanda belopp.

Anställningsbyråns omkostnadsstat har av *de sakkunniga* beräknats på
följande sätt:

	Kronor
1. Sjukvård m. m., <i>förslagsvis</i>	300
2. Reseersättningar, <i>förslagsvis</i>	2 000
3. Expenser m. m., <i>högst</i>	5 000
4. Publikationstryck, <i>förslagsvis</i>	4 700
5. Övriga utgifter för manskapsrekryteringen:	
a. Annonsering, <i>högst</i>	40 000
b. Annan upplysningsverksamhet än annonsering, <i>högst</i>	10 000
c. Tryckningskostnader för rekryteringsblanketter, <i>förslagsvis</i>	2 000
	52 000
	Summa kronor 64 000

*Departements-
chefen.*

Enligt de sakkunnigas förslag, som av mig lämnats utan erinran, bör för
omkostnader vid anställningsbyrån för nästa budgetår beräknas ett anslag
av 64 000 kronor.

Anslaget, som i fortsättningen bör benämnas Försvarets anställnings-
byrå: Omkostnader, bör i likhet med avlöningsanslaget till byrån från och
med nästa budgetår såsom förslagsanslag upptagas under rubriken »Civilan-
ställningsverksamheten m. m.». Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att i vanlig
ordning fastställa stat för anslaget.

c. Anslag till vissa civilanställningsåtgärder.

I riksstaten för innevarande budgetår har till civilanställnings befrämjande
upptagits ett reservationsanslag av 10 000 kronor.

I årets statsverksproposition (bilagan fjärde huvudtiteln, punkt 176) har
anslaget för nästa budgetår beräknats till enahanda belopp.

*Departements-
chefen.*

Såsom jag i det föregående anfört bör anslaget till civilanställnings be-
främjande från och med nästa budgetår bortfalla. I riksstaten bör upptagas
ett anslag till Vissa civilanställningsåtgärder, som jämte anslagen till för-
svarets anställningsbyrå bör upptagas under rubriken »Civilanställnings-
verksamheten m. m.» och torde böra uppföras som förslagsanslag. Såsom
anslagsposter under detta anslag böra upptagas förslagsvis beräknade belopp
för avskedspremier, övergångsersättningar, utbildningskurser för å aktiv stat

kvarstående manskap och stipendier vid viss yrkesutbildning. Från anslaget böra bestridas jämväl vissa kostnader, som enligt det föregående nu bestridas från försvarsgrenarnas avlöningsanslag.

De sakkunniga ha beräknat kostnaderna för avskedspremier — av dem benämnda övergångspremier — vid normal avgång under fredsförhållanden till 300 000 kronor för år. Den av mig i det föregående förordade ändringen med avseende å avskedspremiernas belopp har från samma utgångspunkter antagits medföra en kostnadsökning med 280 000 kronor om året. Vid beräkningen av medelsbehovet för nästkommande budgetår måste hänsyn tagas till den avgång bland underbefäl med en tjänstetid av minst sex år som under nämnda budgetår kan förutses. Härvid är man hänvisad till sannolikhetsberäkningar. Vid tillsättandet av överfurirsbeställningar under hösten 1944 vid armén och kustartilleriet har det visat sig, att få furirer finnas med sex tjänsteår eller mera. Antalet nya överfurirsbeställningar, som skall tillsättas under nästa och därpå följande budgetår, är betydande. Vidare bör beaktas, att underbefälskåren under senare tid förnygrats genom att underbefäl befordrats till officerare och underofficerare och i civilmilitära beställningar eller övergått till nyinrättade civila befattningar inom försvaret. Med hänsyn till vad nu anförts och då under de närmaste åren ytterligare ökning av antalet underofficerare avses komma till stånd, kan man för nästa budgetår räkna med att från aktiv stat komma att avgå högst 400 beställningshavare, vilka bliva berättigade till avskedspremier. Enligt de av mig föreslagna grunderna för beräkning av avskedspremier skulle medelsbehovet under angivna förutsättningar komma att uppgå till 225 000 kronor.

Emellertid har i det föregående förutsatts, att övergångsbestämmelser skola meddelas av innebörd, att avgående manskap skall under vissa villkor äga rätt uppbära avskedspremie enligt tidigare gällande bestämmelser. I vad mån så kommer att ske är vanskligt att förutsäga. För dylika avskedspremier är i riksstaten för innevarande budgetår under anslagen till rekryteringskostnader och avskedspremier m. m. avsett ett belopp av tillhoppa förslagsvis 334 250 kronor. Förutnämnda belopp av 225 000 kronor torde vara tillräckligt för bestridande av samtliga kostnader för avskedspremier under nästa budgetår.

Kostnaderna för övergångsersättning ha av de sakkunniga vid normal avgång under fredsförhållanden beräknats till 1 400 000 kronor för år. De ändrade grunder för övergångsersättningens bestämmande som av mig föreslagits skulle under samma förutsättningar medföra en minskning av dessa kostnader till omkring 1 000 000 kronor för år. Den beräkning av antalet under nästa budgetår avgående, till avskedspremier berättigade furirer som i det föregående verkställt äger tillämplighet även då det gäller att beräkna medelsbehovet för nämnda budgetår till övergångsersättningar. Härtill kommer att ett antal i tjänst varande fast anställda torde kunna beräknas få tillträde till 1945/46 års poliskurs. Då övergångsersättning icke torde behöva beräknas för dessa, kommer därigenom medelsbehovet att ej oväsentligt nedgå. Under nu angivna förutsättningar torde kostnaderna för sådan ersättning kunna för nästa budgetår beräknas till 340 000 kronor.

På sätt av mig i det föregående föreslagits böra förevarande anslag under övergångstiden jämväl belastas med samtliga avlöningskostnader för det manskap som under övergångstiden kommer att inneha anställning å civilanställningsstat. För ändamålet har under arméns, marinens och flygvapnets avlöningsanslag för innevarande budgetår beräknats ett belopp av respektive förslagsvis 75 000 kronor, 80 000 kronor och 5 000 kronor. Försvarets civilförvaltning har i sina anslagsäskanden för nästa budgetår upptagit enahanda belopp såsom individualiserade anslag. Den omständigheten att vissa av de fast anställda torde kvarstå vid de äldre förmånerna och sålunda övergå till anställning å civilanställningsstat i stället för att åtnjuta övergångsersättning torde icke nämnvärt påverka nyssnämnda kostnadsberäkning.

Såsom framgår av propositionen 1944: 185 (s. 182 ff.) ha svårigheterna att under den förstärkta försvarsberedskapen bereda tjänstledighet i civilanställningssyfte åt manskap, som vunnit anställning å civilanställningsstat respektive enligt tidigare gällande bestämmelser anställning över stat i civilanställningssyfte, föranlett vissa bestämmelser om extraordinära möjligheter till anställning å civilanställningsstat. Då sådana svårigheter alltjämt föreligga, torde dessa möjligheter till anställning å civilanställningsstat böra bibehållas jämväl under budgetåret 1945/46. I enlighet med hittills tillämpade principer bör sålunda anställning å civilanställningsstat enligt av Kungl. Maj:t meddelade närmare bestämmelser kunna under budgetåret 1945/46 medgivas — förutom enligt i gällande avlöningsförfattningar givna föreskrifter — dels manskap, som avgått från beställning på aktiv stat med utgången av anställningsåret 1938/39 eller senare anställningsår och därvid erhållit anställning å civilanställningsstat (motsvarande) men som på grund av rådande förhållanden måst i särskild ordning tagas i anspråk för militärtjänstgöring och till följd därav icke kunnat beredas tjänstledighet i civilanställningssyfte, dels ock manskap, som i omedelbar anslutning till anställning på aktiv stat innehaft anställning över stat och som i övrigt uppfylla fordringarna för anställning å civilanställningsstat. Riksdagens medgivande härtill torde böra inhämtas. Jag förutsätter, att Kungl. Maj:t skall på sätt tidigare skett äga meddela erforderliga provisoriska föreskrifter jämväl med avseende å frågan till vilken del av året anställning å civilanställningsstat må förläggas.

I detta sammanhang må erinras, att försvarsväsendets underbefälsförbund i skrivelse den 22 april 1943 framhållit, att sådana beställningshavare, som meddelas avsked på grund av under militärtjänstgöring ådragen sjukdom, äro — även om de i övrigt uppfylla villkoren härför — uteslutna från rätt till anställning på civilanställningsstat, enär de vid meddelandet av avsked i allmänhet äro underkastade sjukhus- eller anstaltsvård. På grund därav äro de i regel heller icke betjänta av att erhålla anställning på civilanställningsstat i samband med avskedet från militärtjänsten. Vid den tidpunkt, då vederbörande tillfrisknat, borde han emellertid enligt förbundets mening erhålla förmånen av dylik anställning, varigenom hans förutsättningar att efter erforderlig omskolning erhålla civilanställning skulle avsevärt förbättras. Underbefälsförbundet har föreslagit, att fråga om anställning på civilanställ-

ningsstat för här ifrågasvarande förutvarande fast anställda i varje särskilt fall borde göras till föremål för Kungl. Maj:ts prövning, och förbundet har hemställt, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga härav betingad ändring av 2 kap., 1 §, 2 mom. tilläggsbestämmelserna till manskapsavlöningsreglementet.

I häröver avgivet yttrande ha 1942 års civilanställningssakkunniga framhållit, att det icke syntes oskäligt, att beställningshavare av det fast anställda manskapet, som på grund av sjukdom erhöle avsked från den militära tjänsten och då räknade en anställningstid av minst sex år men på grund av sjukdom vore förhindrad att för avsett ändamål utnyttja förmånen av anställning på civilanställningsstat, vid den senare tidpunkt, då omständigheterna det medgäve, komme i åtnjutande av den förmån, vartill han genom sin anställningstid vid försvaret gjort sig berättigad. Det låge nämligen enligt de sakkunnigas mening i sakens natur, att den, som på grund av sjukdom nödgats lämna den militära tjänsten och vårdats för sjukdom under ofta avsevärd tid, vore i stort behov av den ekonomiska hjälp till omskolning för civil verksamhet, som anställningen på civilanställningsstat erbjöde. De sakkunniga ansåge emellertid, att på grund av sjukdom avskedad beställningshavare icke borde kunna göra anspråk på anställning på civilanställningsstat under obegränsad tid efter erhållet avsked. De sakkunniga hölle före, att på grund av sjukdom ur militärtjänst avskedad beställningshavare av det fast anställda manskapet icke borde äga att, sedan tre år från avskedet förflutit, komma i åtnjutande av nu ifrågasvarande förmån. Därest dylik beställningshavare emellertid inom en tid av högst tre år från avskedet ur militärtjänsten återvunnit hälsa och krafter och han bedömdes vara i behov av anställning på civilanställningsstat, finge det anses skäligt, att anställning på civilanställningsstat kunde medgivas.

De sakkunnigas ifrågasvarande förslag har icke givit mig anledning till erinran. Såsom av det föregående framgår kommer dock förslaget att få betydelse endast för dem, som övergångsvis bibehållas vid nuvarande rätt att kvarstå å civilanställningsstat. Jag förutsätter sålunda, att det skall få ankomma på Kungl. Maj:t att, efter framställning i varje särskilt fall, inom en tid av tre år efter sådan beställningshavares avgång från aktiv stat på grund av sjukdom pröva fråga om medgivande för den avgångne att erhålla anställning på civilanställningsstat. Därest riksdagen icke har något att erinra mot ett dylikt medgivande, har jag för avsikt att sedermera anmäla förslag till bestämmelser i ämnet.

Under förevarande anslag böra, såsom jag i det föregående anfört, vidare upptagas medel till bestridande av kostnader för viss utbildning i civilanställningssyfte för på aktiv stat kvarstående manskap, exempelvis vid poliskurser för underbefäl vid statens polisskola och i form av kurser vid truppförbanden för förvärvande av körkort. I de sakkunnigas anslagskalkyler ha dessa kostnader icke särskilt för sig redovisats, varför svårighet föreligger att bedöma medelsbehovet. Tills vidare räknar jag med att ett belopp av 60 000 kronor skall vara tillräckligt för nästa budgetår.

Slutligen böra ock, i anslutning till vad förut anförts, under anslaget

i fråga upptagas medel till bestridande av kostnader för stipendier. Dessa kostnader ha av de sakkunniga vid normal avgång beräknats till 600 000 kronor om året. Antalet underbefäl med fem års tjänst som avgår under nästföljande budgetår kan emellertid antagas bliva relativt ringa. Med hänsyn härtill ävensom till den begränsning av stipendiebeloppen och den behovsprövning som av mig förordats räknar jag tills vidare med ett belopp av 75 000 kronor för nästa budgetår.

Förevarande anslag skulle alltså disponeras på följande sätt:

1. Avskedspremier, <i>förslagsvis</i>	kronor 250 000
2. Övergångsersättningar samt övergångsvis utgående avlöningar till manskap, som innehar anställning å civilanställningsstat, <i>förslagsvis</i>	» 340 000
3. Viss utbildning i civilanställningssyfte för på aktiv stat kvarstående manskap, <i>förslagsvis</i>	» 60 000
4. Stipendier till avgånget manskap vid viss yrkesutbildning, <i>förslagsvis</i>	» 75 000
	<hr/>
	Summa kronor 725 000

På Kungl. Maj:t lärer få ankomma att i anslutning till vad i det föregående anförts meddela bestämmelser rörande anslaget disposition. Därvid torde böra föreskrivas, att anslagsposterna 3 och 4 icke må utan Kungl. Maj:ts medgivande överskridas.

d. Sammanfattning av anslagsberäkningarna.

Vid bifall till vad i det föregående anförts skulle medel anvisas på sätt av följande sammanställning framgår:

	För budget- året 1944/45 anvisat belopp	Departements- chefens förslag för budgetåret 1945/46
Bekryteringskostnader och avskedspremier m. m.:		
armén	420 000	—
marinen	365 000	—
flygvapnet	90 000	—
Bekryteringskostnader:		
armén	—	240 000
marinen	—	190 000
flygvapnet	—	130 000
Försvarets anställningsbyrå (nu centrala civilanställningsbyrån):		
Avlöningar	34 500	67 000
Omkostnader	60 000	64 000
Vissa civilanställningsåtgärder	494 250	725 000
Civilanställnings befrämjande	10 000	—
	<hr/>	<hr/>
	Summa kronor 1 473 750	1 416 000

Till de angivna kostnaderna böra läggas de medel, som chefen för ecklesiastikdepartementet torde komma att under åttonde huvudtiteln beräkna för bestridande av kostnader för yrkesutbildning åt avgående manskap.

Departementschefens hemställan.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels godkänna de av mig i det föregående angivna grunderna för civilanställningsförmåner åt krigsmaktens fast anställda manskap,

dels medgiva, att anställning å civilanställningsstat enligt av Kungl. Maj:t meddelade närmare bestämmelser må under budgetåret 1945/46 medgivas dels manskap, som avgått från beställning på aktiv stat med utgången av anställningsåret 1938/39 eller senare anställningsår och därvid erhållit anställning å civilanställningsstat (motsvarande) men som på grund av rådande förhållanden måst i särskild ordning tagas i anspråk för militärtjänstgöring och till följd därav icke kunnat beredas tjänstledighet i civilanställningssyfte, dels ock manskap, som i omedelbar anslutning till anställning på aktiv stat innehåft anställning över stat och som i övrigt uppfyller fordringarna för anställning på civilanställningsstat,

dels för budgetåret 1945/46 anvisa

till *Armén: Rekryteringskostnader* ett förslagsanslag av 240 000 kronor,

till *Marinen: Rekryteringskostnader* ett förslagsanslag av 190 000 kronor,

till *Flygvapnet: Rekryteringskostnader* ett förslagsanslag av 130 000 kronor,

dels fastställa följande personalförteckning för försvarets anställningsbyrå, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46:

Personalförteckning.		Lönegrad
Befattning.	Tjänsteman å ordinarie stat.	
1 chef		C 6
Extra ordinarie tjänsteman i högre lönegrad än 20.		
1 förste byråsekreterare		Eo 24

dels godkänna följande avlöningsstat för försvarets anställningsbyrå, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46:

Avlöningsstat.

Utgifter.

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	13 500
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	9 400
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	40 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	8 400
	Summa kronor 71 300

Särskilda uppbördsmedel.

Pensionsmedel, <i>förslagsvis</i>	4 300
	Nettoutgift kronor 67 000

dels till Försvarets anställningsbyrå: Avlöningar för budgetåret 1945/46 anvisa ett *förslagsanslag* av 67 000 kronor,

dels till Försvarets anställningsbyrå: Omkostnader för budgetåret 1945/46 anvisa ett *förslagsanslag* av 64 000 kronor,

dels ock till Vissa civilanställningsåtgärder för budgetåret 1945/46 anvisa ett *förslagsanslag* av 725 000 kronor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Erland Kock.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
<i>Allmänna synpunkter</i>	4
De sakkunniga	4
Yttranden	7
<i>Departementschefen</i>	8
<i>Företrädesrätt till vissa civilanställningar</i>	11
Gällande bestämmelser	11
De sakkunniga	12
Yttranden	13
<i>Departementschefen</i>	13
<i>Övergångspremie och övergångersättning</i>	13
Historik	13
Gällande bestämmelser	14
De sakkunniga	15
Yttranden	18
<i>Departementschefen</i>	21
<i>Utbildning i civilanställningssyfte</i>	26
Tidigare åtgärder	26
De sakkunniga	26
Yttranden	32
<i>Departementschefen</i>	34
<i>Organ för förmedling av civilanställning</i>	37
Förutvarande organisation	37
De sakkunniga	38
Yttranden	43
<i>Departementschefen</i>	44
<i>Kostnadsberäkningar och anslagsfrågor</i>	46
Kostnader vid bibehållande av nuvarande civilanställningsåtgärder	46
Kostnader vid genomförande av de sakkunnigas förslag	48
Yttranden	49
<i>Departementschefen</i>	49
<i>Anslagsbehov för budgetåret 1945/46</i>	51
<i>Departementschefens hemställan.</i>	61